

Brüssel, 6.12.2023
SWD(2023) 408 final

KOMISJONI TALITUSTE TÖÖDOKUMENT

Liikmesriikide heade valimistavade juhend, milles käsitletakse puuetega kodanike osalemist valimisprotsessis

Sisukord

1. Sissejuhatus	3
2. Peamised probleemid, millega puuetega kodanikud kokku puutuvad	8
3. ELi raamistik	9
3.1. Aluslepingud.....	9
3.2. Puuetega inimeste õiguste konventsioon.....	9
3.3. Euroopa Liidu põhiõiguste harta.....	10
3.4. Valimisi käsitlev Euroopa Liidu õigus.....	10
3.5. Liikuvate liidu kodanike hääleõigused.....	11
3.6. Poliitreklaami läbipaistvus.....	12
3.7. Muud ELi õigusaktid.....	12
4. ELi liikmesriikide suhtes kohaldatavad rahvusvahelised standardid	13
5. Valimistel osalemist soodustav keskkond	14
5.1. Konkreetsete tegevuspõhimõtete väljatöötamine.....	14
5.2. Teadlikkuse suurendamine ja hoiakute muutmine.....	15
5.3. Koostöö puuetega inimeste õigusi toetavate organisatsioonidega.....	16
5.4. Hoonete juurdepääsetavuse ja kasutatavuse parandamine.....	17
5.5. Valimisametnike koolitus ja eritoetus.....	18
6. Puuetega inimeste teavitamine valimistsükli ajal	18
6.1. Ametlike teadete kättesaadavus.....	18
6.2. Poliitreklaami kättesaadavus.....	20
7. Universaalne kujundus ja mõistlikud abinõud valimistsükli – menetlused, vahendid ja materjalid	21
7.1. Registreerimismenetlused.....	21
7.2. Valimisjaoskondade, hääletuskabiinide ja hääletuskastide juurdepääsetavuse parandamine.....	22
7.3. Paberkanjal hääletussedelite kättesaadavuse parandamine.....	24
7.4. Hääletusseadmete juurdepääsetavuse parandamine.....	26
7.5. Täiendavad hääletusmeetodid.....	26
7.6. Juurdepääs valimisvaidluste lahendamisele.....	28
7.7. Andmete kogumine puuetega kodanike valimistel osalemise kohta.....	28
7.8. Valimiste juurdepääsetavuse järelevalve ja hindamine.....	30
8. Lõppmärkused	31
1. lisa. Raamistik, mis võimaldab puuetega inimestele juurdepääsu valimistele.....	34
2. lisa. Valimisjaoskondade juurdepääsetavuse hindamise kontrollnimekirja näited.....	35

3. lisa. Valimisjaoskonna ametnikele mõeldud üldiste soovitude näide	37
4. lisa. Valimisjaoskonna ruumidele juurdepääsu tagamise näide	38
5. lisa. Juurdepääsetava valimisjaoskonna kujundamise näide	39
6. joonis. Kohandatud hääletuskabiinide näited.....	39
7. lisa. Puude mõiste, mida liikmesriigid kasutavad valimiste kontekstis	40
8. lisa. Liidu õigus ja liidu standardid, mis on olulised seoses puuetega inimeste juurdepääsu tagamisega valimistele	42
9. lisa. Komisjoni poolt 7. septembril 2023 korraldatud puuetega inimeste valimistele juurdepääsetavust käsitleva teemarühma tulemused.....	46
10. lisa. Abivahendite, juurdepääsetavate hääletuskabiinide ja hääletuskastide olemasolu	47
11. lisa. Täiendavad hääletamisvõimalused puuetega inimeste jaoks ELi liikmesriikides	49

1. Sissejuhatus

Euroopa Komisjoni president von der Leyen teatas ametisse astudes, et tema juhitava komisjoni üks peamisi prioriteete on võrdõiguslikkuse liidu loomine⁽¹⁾.

Elujõulise demokraatia oluline osa on võimalus osaleda valimistel. See on enamat kui lihtsalt hääleõigus; see tähendab ka võimalust kandideerida, liituda erakonnaga, osaleda valimisprotsessis ametniku või vaatlejana ja saada teavet. See hõlmab ka võimalust väljendada vabalt ja õiglaselt ning täielikus saladuses oma valimiseelistusi. Kõik kodanikud peaksid saama Euroopa Liidu poliitilises elus tõhusalt osaleda. Iga häääl loeb. Ometi on poliitilises elus osalemine paljude jaoks endiselt keeruline.

Liidus on puuetega inimestel endiselt raskusi oma valimisõiguse kasutamisega. Umbes 27 %-l liidu elanikkonnast on mingil kujul puue⁽²⁾. Need on inimesed, kellel on pikaajaline füüsiline kahjustus, vaimse tervise häire, intellektipuue või meeleline kahjustus, mis koostoimes mitmesuguste takistustega võib tõkestada nende täielikku ja tõhusat osalemist ühiskonnaelus teistega võrdsetel alustel.

Liikmesriikide ülesanne on korraldada kooskõlas oma rahvusvaheliste kohustustega riiklikke valimisi. Komisjon toetab muu hulgas heade tavade jagamist, sealhulgas juurdepääsetavate hääletusseadmete ja konkreetsete kohanduste ning puuetega valijatele valikuvõimaluste pakkumise küsimuses. EL rahastab ka puuetega inimeste üleeuroopalisi organisatsioone, et suurendada teadlikkust ja toetada õigusi ning parandada liikmesorganisatsioonide suutlikkust.

Komisjoni aruandes Euroopa Parlamendi 2019. aasta valimiste kohta⁽³⁾ toodi esile, et puuetega kodanikud peavad oma valimisõiguse kasutamiseks ületama lisatakistusi⁽⁴⁾. Aruandes toonitati seda, kui tähtis on need takistused järgmisi Euroopa Parlamendi valimisi silmas pidades kõrvaldada.

Euroopa Parlament on rõhutanud puuetega inimeste hääleõiguse toetamise tähtsust. Oma 26. novembri 2020. aasta resolutsioonis Euroopa Parlamendi valimiste kokkuvõtte kohta kutsus ta liikmesriike üles tõhustama heade tavade vahetamist, et hõlbustada puuetega inimeste juurdepääsu valimisjaoskondadele. Euroopa Parlament märkis, et puuetega valijate jaoks on hääletamise praktiline korraldus sama oluline kui juurdepääs teabele või valimisjaoskonnale. Oma 10. märtsi 2022. aasta resolutsioonis 2020. aasta ELi kodakondsuse aruande kohta kutsus Euroopa Parlament komisjoni ja liikmesriike üles vahetama ja edendama Euroopa valimiskoostöö võrgustikus⁽⁵⁾ parimaid tavasid selle kohta, kuidas käsitleda ebasoodsas olukorras kodanikerühmade spetsiifilisi valimistega seotud vajadusi, et

---

¹ [Poliitilised suunised järgmisele Euroopa Komisjonile \(2019–2024\)](#).

² [Statistika | Eurostat \(europa.eu\)](#).

³ [Aruanne Euroopa Parlamendi 2019. aasta valimiste kohta](#).

⁴ Komisjoni aruandes viidatakse ka Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee aruandele, mille kohaselt võib hinnanguliselt 800 000 liidu kodanikku 16 liikmesriigis olla ilma jäetud õigusest osaleda Euroopa Parlamendi 2019. aasta valimistel.

⁵ Lisateave [Euroopa valimiskoostöö võrgustiku](#) (ECNE) kohta.

suurendada nende osalemist valimistel ja tagada neile võimalus kasutada järgmistel Euroopa Parlamendi valimistel oma õigust hääletada.

Oma seadusandlikus resolutsioonis ettepaneku kohta võtta vastu nõukogu määrus Euroopa Parlamendi liikmete valimise kohta otsestel ja üldistel valimistel⁽⁶⁾ kutsus Euroopa Parlament liikmesriike üles tagama kõigile kodanikele, sealhulgas puuetega inimestele, võrdsetel alustel juurdepääs teabele ja hääletamisele. See hõlmab näiteks kohandatud ruumide üürimist, kui avalikku taristut ei ole vastavalt kohandatud⁽⁷⁾.

Hiljuti kutsuti Euroopa Parlamendi 13. detsembri 2022. aasta resolutsioonis puuetega inimestele võrdsete õiguste tagamise kohta⁽⁸⁾ üles muutma valimisi käsitlevat Euroopa Liidu õigust ja kõiki asjakohaseid riiklikke õigusakte, et tagada kõigile puuetega inimestele võimalus hääletada ja kandideerida valimistel teistega võrdsetel alustel. Euroopa Parlament rõhutas, et päritoluliikmesriigi tehtud otsused puude alusel õigus- ja teovõime äravõtmise kohta ei tohiks võtta liidu kodanikelt õigust kandideerida nende elukohaliikmesriigis, kui selle liikmesriigi õiguses on see õigus tagatud kõikidele puuetega inimestele ilma igasuguste piiranguteta⁽⁹⁾.

Puuetega inimeste hääleõiguse küsimus tõstatati ka seoses Euroopa Parlamendi arvamusega valimisi käsitlevate direktiivide kohta, millega reguleeritakse liikuvate liidu kodanike õigust hääletada. See hõlmas valimisteabe kättesaadavaks tegemist puuetega inimestele, kohaldades Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivi (EL) 2019/882 I lisas sätestatud ligipääsetavusnõudeid ning kasutades puuetega

---

⁶ [Euroopa Parlamendi 3. mai 2022. aasta seadusandlik resolutsioon ettepaneku kohta võtta vastu nõukogu määrus Euroopa Parlamendi liikmete valimise kohta otsestel ja üldistel valimistel, millega tunnistatakse kehtetuks nõukogu otsus 76/787/ESTÜ, EMÜ, Euratom ning sellele otsusele lisatud Euroopa Parlamendi liikmete valimist otsestel ja üldistel valimistel käsitlev akt \(2020/2220\(INL\) – 2022/0902\(APP\)\).](#)

⁷ Samuti kutsub Euroopa Parlament „liikmesriike üles puuetega kodanike valimistele juurdepääsu suurendamiseks [võtma] meetmeid, mis muu hulgas ja vajaduse korral hõlmavad valimisi käsitlevat teavet ja registreerimist, valimisjaoskondi, valimiskabiine ja -seadmeid ning hääletussedeleid; soovib rakendada riikliku valimiste korraldusega kohandatud asjakohast korda, et hõlbustada puuetega kodanike hääletamist, näiteks võimalus valida valimisjaoskond, nn kinnised valimisjaoskonnad olulistel kohtades ning selliste tugitehnoloogiate, -vormingute ja -tehnikate kasutamine nagu Braille kiri, suur trükikiri, audiopõhine teave, puutepliats, kergesti loetav teave ja viipekeeles suhtlemine; kutsub liikmesriike üles võimaldama puuetega inimese taotluse korral ja vajadusel, et teda abistab hääletamisel tema valitud isik“.

⁸ [Euroopa Parlamendi 13. detsembri 2022. aasta resolutsioon puuetega inimestele võrdsete õiguste tagamise kohta \(2022/2026\(INI\)\).](#)

⁹ Resolutsioonis rõhutati ka vajadust tagada õigus hääletada sõltumatult ja salajaselt, tagada puuetega inimestele võrdsed võimalused valimistel osalemiseks ning tagada, et valimisjaoskonnad oleksid puuetega inimestele juurdepääsetavad. Euroopa, riiklikud, piirkondlikud ja kohalikud erakonnad peavad tagama, et puuetega inimesed oleksid valimisnimekirjades paremini esindatud. Liikmesriikide määratud valimisasutusi kutsuti üles koguma andmeid valimisjaoskondade juurdepääsetavuse kohta, sealhulgas andmeid selle kohta, kas valimisjaoskonnad on kohandatud puuetega inimeste vajadustele, ning andma sellest komisjonile, nõukogule ja Euroopa Parlamendile aru hiljemalt üks aasta pärast Euroopa Parlamendi valimiste toimumist.

inimestele abiks olevaid kommunikatsioonivahendeid, -viise ja -vorminguid, nagu viipekeel, punkt kiri või kergesti loetav vorming⁽¹⁰⁾.

Euroopa Parlament kutsus selles arvamuses liikmesriike üles rakendama vastavalt riiklikule hääletuskorrale kohandatud asjakohast korda, et hõlbustada puuetega kodanike hääletamist, näiteks võimaldades neil valimisjaoskondi valida, avades olulistest kohtades nn kinnised valimisjaoskonnad ning kasutades tugitehnoloogiat, -formaate ja -tehnikat (nagu punkt kiri, suur trükikiri, audiopõhine teave, taktiline trafarett, kergesti loetav teave ja viipekeeles suhtlemine). Samuti kutsus Euroopa Parlament liikmesriike üles kaaluma hääletamise hõlbustamiseks sellistetäiendavate vahendite kasutamist nagu füüsiline eelhääletamine ja volikirja alusel hääletamine, samuti elektrooniline ja veebipõhine hääletamine.

20. märtsil 2019 võttis Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee vastu aruande,⁽¹¹⁾ milles käsitletakse ELi puuetega kodanike Euroopa Parlamendi valimistel osalemise õiguse rakendamise hetkeseisu. Aruandes on nimetatud mitu takistust, millega puuetega inimesed oma valimisõiguse kasutamisel kokku puutuvad. Selles on esitatud head tavad,⁽¹²⁾ mis käsitlevad teabe kättesaadavuse parandamist valimiseelsetel perioodil, hääletamise korraldamist „tavalistes“ valimisjaoskondades, hääletusdeleid ja juurdepääsetavust. Samuti kirjeldatakse aruandes mõnes liikmesriigis kasutatavaid lahendusi, nagu eelhääletamine spetsiaalsetes valimisjaoskondades, posti teel hääletamine, hääletamine teisaldatavate hääletuskastide abil, volituse teel hääletamine ja elektrooniline hääletamine. Lõpetuseks kirjeldatakse korraldusi, mis võimaldavad haiglas või hooldekodus viibivatel inimestel hääletada, puuetega inimeste hääletamisõigust riikides, kus hääletamine on kohustuslik, ning menetlusi juhtudel, kui puuetega inimese alaline elukoht ei ole tema päritoluriigis.

---

¹⁰ [Euroopa Parlamendi 14. veebruari 2023. aasta resolutsioon ettepaneku kohta võtta vastu nõukogu direktiiv, millega sätestatakse üksikasjalik kord, mille alusel liikmesriigis elavad, kuid selle riigi kodakondsuseta liidu kodanikud saavad kasutada õigust hääletada ja kandideerida liikmesriigi kohalikel valimistel \(uuesti sõnastatud\)](#) (COM(2021) 0733 – C9-0022/2022 – 2021/0373(CNS)) ja [Euroopa Parlamendi 14. veebruari 2023. aasta resolutsioon ettepaneku kohta võtta vastu nõukogu direktiiv, millega sätestatakse üksikasjalik kord, mille alusel liikmesriigis elavad, kuid selle riigi kodakondsuseta liidu kodanikud saavad kasutada õigust hääletada ja kandideerida Euroopa Parlamendi valimistel \(uuesti sõnastatud\)](#) (COM(2021) 0732 – C9-0021/2022 – 2021/0372(CNS)).

¹¹ [Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee teabearuanne „Puuetega inimeste tegelikud õigused Euroopa Parlamendi valimistel hääletada“.](#)

¹² Aruandes nimetatud parimad tavad on näiteks teisaldatavate hääletuskastide kasutamine puuetega inimeste jaoks (Bulgaaria);

- sihtotstarbelised teabematerjalid, mis on koostatud lihtsas keeles ja punkt kirjas (videod, brošüürid), et toetada konkreetseid rühmi erinevates keeltes (Belgia), iseseisva elektroonilise hääletamise katseprojekt nägemispuudega inimestele (Belgia), juurdepääsetavad valimisjaoskonnad ja hääletuskastid haiglates, hooldekodudes või muudes sarnastes asutustes (Iirimaa);
- punkt kirjas paberil hääletussedelid (Slovakkia), uuring selle kohta, milliste takistustega puutuvad kokku puuetega poliitikud ja milliseid meetmeid on vaja võtta, et nad saaksid osaleda ja oma ülesandeid täita (Madalmaad).

ÜRO puuetega inimeste õiguste komitee soovitas Euroopa Liidul võtta koostöös liikmesriikide ja puuetega inimeste esindusorganisatsioonidega vajalikke meetmeid, et võimaldada kõigil mis tahes liiki puudega inimestel kasutada oma hääleõigust ja kandideerida valimistel⁽¹³⁾.

Komisjon teatas oma puuetega inimeste õiguste strateegias aastateks 2021–2030,⁽¹⁴⁾ et ta koostab heade valimistavade juhendi, milles käsitletakse puuetega kodanike osalemist valimisprotsessis. See juhend on koostatud Euroopa valimiskoostöö võrgustiku raames tihedas koostöös liikmesriikidega. See põhineb 23.–24. oktoobril 2023 komisjoni korraldatud valimisi käsitleva kõrgetasemelise ürituse käigus peetud aruteludel⁽¹⁵⁾.

Komisjon teatas puuetega inimeste õiguste strateegias oma kavatsusest

- **teha koostööd** liikmesriikidega, pidades muu hulgas spetsiaalseid arutelusid Euroopa valimiskoostöö võrgustikus ja Euroopa Parlamendis, et tagada puuetega inimeste poliitilised õigused teistega võrdsetel alustel;
- **arutada** demokraatia tegevuskavas väljakuulutatud valimiste teemalise kõrgetasemelise kohtumise (mis toimus 23. ja 24. oktoobril 2023) raames kaasava demokraatia tavasid, et kandidaatide nimekirjad kajastaksid meie ühiskonna mitmekesisust;
- **toetada** uue kodanike, võrdõiguslikkuse, õiguste ja väärtuste programmi (CERV) kaudu kaasavat demokraatlikku osalemist, sealhulgas puuetega inimeste osalemist⁽¹⁶⁾.

---

¹³ [Kokkuvõtavad märkused Euroopa Liidu esialgse aruande kohta](#), mis võeti vastu 14. istungjärgul Genfis 2015. aastal. Vt ka [ÜRO puuetega inimeste õiguste eriraportööri 2023. aasta aruanne](#).

¹⁴ [„Võrdõiguslikkuse liit. Puuetega inimeste õiguste strateegia aastateks 2021–2030“](#).

¹⁵ Komisjon tutvustas 25. novembril 2021 meetmete paketti, mille eesmärk on tugevdada demokraatiat ja kaitsta valimiste usaldusväarsust. Pakett sisaldas teatist, mille kohaselt jätkab komisjon Euroopa valimiskoostöö võrgustiku tööd, et hõlbustada ja parandada kõigi liidu kodanike võimalusi kasutada oma hääleõigust, sealhulgas toetades parimate tavade vahetamist ja vastastikuse abi osutamist, et tagada vabad ja õiglased valimised, ning kehtestades häid tavasid puudutavad ühised võrdlusaluselised valimistsükli konkreetsete etappide jaoks. Komisjon lubas korraldada 2023. aasta teises pooles kõrgetasemelise ürituse valimiste teemal ja tuua kokku erinevad valimistega seotud asutused, et arutada pakettis käsitletud probleeme.

¹⁶ Projektide näited on järgmised:

- [The Future is Ours: Persons with Disabilities Rebuild Democracy](#) (Tulevik on meie kätes: puuetega inimesed taastavad demokraatia),
- [Ambitions. Rights. Belonging. Keys to inclusion of people with intellectual disabilities](#) (Ambitsioonid. Õigused. Kuulumine. Intellektipuudega inimeste kaasamise peamised võimalused).

Käesoleva juhendi koostamisel tuginetakse tööle, mida Euroopa Liidu Põhiõiguste Amet⁽¹⁷⁾ teeb tihedas koostöös Euroopa Komisjoni ja Euroopa puuetega inimeste alaste ekspertide akadeemilise võrgustikuga. Võrgustik on välja töötanud [28 inimõiguste näitajat](#), et hinnata puuetega inimeste osalemist poliitikas Euroopa Liidus. Andmed on rühmitatud nelja põhiteema alla: 1) õiguslike ja haldustõkete kõrvaldamine; 2) teadlikkuse suurendamine õigustest; 3) poliitikas osalemise lihtsamaks tegemine; 4) osalemisvõimaluste laiendamine.

Euroopa valimiskoostöö võrgustik osales aktiivselt käesoleva juhendi koostamisel, sealhulgas spetsiaalse alarühma raames. Selles võrgustikus toimunud liikmesriikidevahelistes aruteludes on puuetega inimeste vajadustele vastavaid valimistavasid korduvalt käsitletud ning need on olnud lahutamatu osa komisjoni püüdlustest aidata inimestel kasutada oma valimisõigust⁽¹⁸⁾.

Sellela seoses esitas 22 liikmesriiki teabe puuetega inimeste valimistel osalemist käsitlevate raamistike ja tavade kohta. Uuringust selgus, et on hulk tavasid, mis aitavad tagada, et kõik saaksid valimistel osaleda.

Kodakondsuse valdkonna teadlaste võrgustik viis käesoleva juhendi koostamise toetamiseks läbi uuringu, mis käsitles puuetega kodanike osalemist valimistel⁽¹⁹⁾. Käesolev juhend põhineb ka Euroopa kodanikuõiguste akadeemilise võrgustiku poolt 2018. aastal koostatud⁽²⁰⁾ ja 2021. aastal ajakohastatud⁽²¹⁾ uuringul puuetega inimeste poliitikas osalemise kohta.

Komisjon viis läbi ka sihipäraseid konsultatsioone puuetega kodanike osalemist toetavate rühmadega⁽²²⁾.

---

¹⁷ 2010. aastal avaldas Euroopa Liidu Põhiõiguste Amet aruande „Vaimse tervise probleemiga ja intellektipuudega inimeste õigus osaleda poliitikas“. 2014. aastal töötas amet välja ja esitas inimõiguste näitajad, mis käsitlevad puuetega inimeste õigust osaleda poliitikas. Lisaks sellele avaldas Euroopa Liidu Põhiõiguste Amet viis infograafilist ülevaadet, et aidata suurendada oluliste sidusrühmade teadlikkust puuetega inimeste hääleõigustest. 2019. aastal avaldatud dokumendis analüüsitakse liikmesriikides alates 2014. aastast läbi viidud asjaomaseid õigusreforme.

¹⁸ 24. jaanuaril 2022 arutasid liikmesriigid valimisjaoskondadele füüsilise juurdepääsu parandamise meetmeid, kohapealset tuge, valimise abivahendeid ja alternatiivseid hääletamismeetodeid. 21. septembril 2022 tutvustas Euroopa Puuetega Inimeste Foorumi esindaja foorumi 2022. aasta aruannet puuetega inimeste poliitikas osalemise kohta. 12. juunil 2023 tutvustas Euroopa Puuetega Inimeste Foorum ELi rahastatavat projekti, mille eesmärk on suurendada puuetega inimeste osakaalu 2024. aasta Euroopa Parlamendi valimistel.

¹⁹ [Uuring puuetega kodanike valimistel osalemise kohta.](#)

²⁰ [Uuring puuetega inimeste poliitikas osalemise kohta.](#)

²¹ [Uuring puuetega inimeste poliitikas osalemise kohta. Ajakohastatud 2018. aasta aruanne.](#)

²² 16. mail ja 10. juunil 2022 ning 18. aprillil ja 2. mail 2023 toimusid Euroopa Puuetega Inimeste Foorumi (EDF) kohtumised, kus arutati puuetega inimeste osalemist poliitikas. 21. septembril 2022 osales EDF Euroopa valimiskoostöö võrgustiku valimiste teemalisel kohtumisel. Kohtumised organisatsiooni Organización Nacional de Ciegos Españoles esindajatega toimusid 10. novembril 2022 (volinik Dalli), 25. novembril 2022 (õigus- ja tarbijaküsimuste peadirektoraat) ja 7. veebruaril 2023 (õigus- ja tarbijaküsimuste peadirektoraat). 17. novembril 2023 toimus puuetega inimeste platvormi sihtotstarbeline kohtumine.

Käesoleva juhendiga samal ajal on komisjon koostanud e-hääletuse tavade kogumiku, nagu on välja kuulutatud Euroopa demokraatia tegevuskavas⁽²³⁾ ja puuetega inimeste õiguste strateegias. Konkreetsemalt vaadeldakse kogumikus⁽²⁴⁾ valimisjaoskondades kasutatavate hääletusseadmete valijale suunatud elementide juurdepääsetavuse küsimusi ja veebipõhise hääletamise kasutajaliidest, mis on samuti kasulik hääletamismeetod puuetega inimeste jaoks.

2. Peamised probleemid, millega puuetega kodanikud kokku puutuvad

Liikmesriikide ülesanne on kehtestada puudestaatuse tunnustamise kriteeriumid ja hindamismenetlused. Samuti vastutavad nad selle eest, et määrata vastavalt liidu õigusele ja asjakohastele rahvusvahelistele standarditele kindlaks, kes on hääleõiguslikud ja võivad valimistel kandideerida. Puuetega kodanikud seisavad silmitsi paljude õiguslike, haldus- ja institutsiooniliste takistustega, mis ei võimalda neil demokraatlikus elus aktiivselt osaleda. Arvukate õiguslike ja haldustakistuste tõttu on poliitiliste õiguste teostamine eriti keeruline intellektipuudega kodanike jaoks. Lisaks mõjutavad puuetega kodanike poliitikas osalemise taset muud tegurid, nagu vanus ja sugu, samuti sotsiaalmajanduslik staatus ja piiratud majanduslikud võimalused. Hoolimata eri tasanditel nende küsimuste lahendamiseks tehtud märkimisväärsetele jõupingutustele, nagu õigusraamistiku läbivaatamine ning valimismaterjalide ja -vahendite kättesaadavuse parandamine, on vaja teha veel palju tööd, et toetada puuetega kodanikke nende demokraatlike ja valimisõiguste kasutamisel⁽²⁵⁾.

Peamised probleemid, mida kirjanduses on kajastatud ja mille sidusrühmad on tõstatanud, on seotud järgmiste takistustega:

- **füüsilised takistused** (sh raskesti juurdepääsetavad valimisjaoskonnad, ebapiisavad hääletamisvõimalused isikutele, kes elavad hooldekodudes või haiglates või ei saa oma kodust lahkuda, liikumistakistused ja valimistel kasutatavad raskesti juurdepääsetavad materjalid, näiteks hääletussedelid, hääletuskabiinid või hääletusseadmed, piiratud võimalused hääletamiseks);
- **teabega seotud takistused** (sh juurdepääsu puudumine poliitiliste kandidaatide ja erakondade teabele, puudulikud teadmised valimisprotsessist – kus, millal ja kuidas hääletada);
- **abiga seotud takistused** (sh piiratud valimisabi, valimisjaoskonna töötajate puudulik väljaõpe abi osutamise kohta ja piirangud seoses isikutega, kellele abi antakse);

---

²³ [Euroopa demokraatia tegevuskava](#).

²⁴ „[Compendium of e-voting and other ICT practices](#)“.

²⁵ [Uuring puuetega inimeste poliitikas osalemise kohta](#).

- **ühiskondlikud tõkked** (sh stereotüübid puuetega inimeste kohta, hooldajate/abiliste hoiakud ja arvamused ning tugivõrgustike olemasolu ja juurdepääs neile)⁽²⁶⁾.

3. ELi raamistik

3.1. Aluslepingud

Euroopa Liidu toimimise lepingu artiklis 10 on sätestatud, et „oma poliitika ja meetmete määramisel ja rakendamisel püüab liit võidelda diskrimineerimisega [...] puuete [...] alusel“.

Euroopa Liidu toimimise lepingu artikli 19 lõikes 1 on sätestatud: „Ilma et see piiraks aluslepingute teiste sätete kohaldamist ja talle liidu poolt antud volituste piires võib nõukogu seadusandliku erimenetluse kohaselt ühehäälselt ja pärast Euroopa Parlamendilt nõusoleku saamist astuda vajalikke samme, et võidelda diskrimineerimisega [...] puuete [...] alusel“.

Euroopa Liidu toimimise lepingu artikli 19 lõikes 2 on sätestatud: „[...] võivad Euroopa Parlament ja nõukogu seadusandliku tavamenetluse kohaselt võtta vastu ühenduse edendamismeetmete aluspõhimõtted, mis ei tähenda [...] ühtlustamist, et toetada liikmesriikide poolt lõikes 1 osutatud eesmärkide saavutamisele kaasaaitamiseks võetavaid meetmeid“.

3.2. Puuetega inimeste õiguste konventsioon

Euroopa Liit on puuetega inimeste õiguste konventsiooni osaline. Seetõttu moodustavad kõnealuse konventsiooni sätted liidu pädevuse piires ELi õiguskorra lahutamatu osa.

Puuetega inimeste õiguste konventsiooni artikli 29 kohaselt peavad osalisriigid muu hulgas tagama, et hääletusprotseduurid, -vahendid ja -materjalid on sobilikud, juurdepääsetavad, kergesti mõistetavad ja kasutatavad.

Puuetega inimeste õiguste konventsioon sisaldab osalisriikide kohustust kaitsta puuetega inimeste õigust salajasele hääletusele valimistel ja rahvahääletustel ilma ähvardusteta ning õigust valimistel kandideerida, kõigil valitsustasanditel tõhusalt ametit pidada ja kõiki avalikke ülesandeid täita, soodustades vajaduse korral abistavate ja uute tehnoloogiavahendite kasutamist.

Samuti peavad liikmesriigid tagama puuetega inimestele kui valijatele vaba tahteavalduse. Selleks peavad liikmesriigid lubama vajaduse korral ja puuetega inimeste palvel nende poolt valitud isikul neid hääletamisel abistada.

---

²⁶ [Uuring puuetega kodanike valimistel osalemise kohta.](#)

Puuetega inimeste õiguste konventsiooni artiklit 9 käsitlevas üldkommentaaris nr 2, mille puuetega inimeste õiguste komitee⁽²⁷⁾ 11. aprillil 2014 vastu võttis, on sätestatud, et oluline on ka see, et poliitilistel valimistel osalevate erakondade või üksikkandidaatide poliitilised kohtumised ning nende kasutatavad ja toodetud materjalid oleksid juurdepääsetavad.

3.3. Euroopa Liidu põhiõiguste harta

Euroopa Liidu põhiõiguste harta (edaspidi „harta“) artikli 21 kohaselt on keelatud diskrimineerimine mis tahes põhjusel, sealhulgas puude alusel.

Harta artiklis 26, mis käsitleb puuetega inimeste integreerimist ühiskonda, on sätestatud, et liit tunnustab ja austab puuetega inimeste õigust saada kasu meetmetest, mille eesmärk on tagada nende iseseisvus, sotsiaalne ja tööalane integratsioon ning osalemine ühiskonnaelus. Nagu Euroopa Kohus kohtuasjas Glatzel rõhutas,⁽²⁸⁾ võib kohtus harta artiklile 26 tugineda ainult selliste ELi õigusaktide tõlgendamisel või läbivaatamisel, millega rakendatakse kõnealuses artiklis sätestatud põhimõte, st puuetega inimeste integreerimine.

Harta artiklid 39 ja 40 käsitlevad õigust hääletada ja kandideerida Euroopa Parlamendi valimistel ja kohalikel valimistel.

Harta artikliga 53 on ette nähtud, et selles sätestatud õigusi tõlgendatakse vastavalt rahvusvahelisele õigusele ja rahvusvahelistele lepingutele, millega on ühinenud liit või kõik liikmesriigid. See hõlmab Euroopa inimõiguste konventsiooni (ECHR) ja ÜRO puuetega inimeste õiguste konventsiooni (UNCRPD). Eelkõige tuleks harta artiklis 21 sätestatud diskrimineerimise keelu tõlgendamisel võtta arvesse Euroopa Inimõiguste Kohtu praktikat.

3.4. Valimisi käsitlev Euroopa Liidu õigus

Euroopa Parlamendi liikmete valimise korra osas on ELi toimimise lepingu artikli 223 lõikes 1 esiteks sätestatud, et Euroopa Parlament koostab ettepaneku eesmärgiga kehtestada vajalikud sätted oma liikmete otsesteks ja üldisteks valimisteks ühtse menetluse kohaselt kõikides liikmesriikides või kõikidele liikmesriikidele ühistel põhimõtetel. Teiseks täpsustatakse, et nende sätete kehtestamine on Euroopa Liidu Nõukogu ülesanne.

1976. aasta valimisaktis⁽²⁹⁾ on sätestatud ühised põhimõtted, mida kohaldatakse Euroopa Parlamendi liikmete valimise suhtes otsestel ja üldistel valimistel.

---

²⁷ [Konventsiooniga loodud puuetega inimeste õiguste komitee, mis on kõnealuse aluslepingu kohaldamise üle järelevalvet teostav sõltumatu organ.](#)

²⁸ [Kohtuotsus, Euroopa Kohus, Glatzel, C-356/12.](#)

²⁹ [Akt, mis käsitleb Euroopa Parlamendi liikmete valimist otsestel ja üldistel valimistel. Konsolideeritud tekst.](#)

Kõnealuse akti artikli 8 lõikes 1 on sätestatud, et kui muudest sätetest ei tulene teisiti, „reguleeritakse igas liikmesriigis valimismenetlust siseriiklike õigusnormidega“.

Euroopa Parlament võttis 3. mail 2022 vastu õigusakti eelnõu, millega tunnistatakse valimisakt kehtetuks ja asendatakse uue nõukogu määrusega, mis käsitleb Euroopa Parlamendi liikmete valimist otsestel ja üldistel valimistel⁽³⁰⁾. See hõlmaks meetmeid, mis võimaldavad puuetega inimestel, sealhulgas piiratud teovõimega inimestel, osaleda valimisprotsessis teistega võrdsetel alustel⁽³¹⁾. Samuti tehti ettepanek sätestada liikmesriikidele kohustus võtta asjakohaseid meetmeid, et aidata puuetega inimestel kasutada oma hääleõigust kas iseseisvalt ja salaja või nende valitud isiku abiga.

Selle teksti üle toimuvad praegu institutsioonidevahelised arutelud.

3.5. Liikuvate liidu kodanike hääleõigused

ELi toimimise lepingu artikli 20 lõike 2 punkti b ja artikli 22 kohaselt on ELi liikmesriikide kodanikel a) õigus hääletada ja kandideerida Euroopa Parlamendi valimistel ning b) õigus hääletada ja kandideerida elukohajärgse liikmesriigi kohaliku omavalitsuse valimistel. Need kaks õigust on tagatud ka hartaga⁽³²⁾.

ELi toimimise lepingu artiklites 20 ja 22 on sätestatud, et liidu kodanikud, kes elavad liikmesriigis, mille kodanikud nad ei ole („liikuvad“ liidu kodanikud), võivad kasutada neid õigusi samadel tingimustel kui asukohaliikmesriigi kodanikud. Sellest tulenevalt peaksid liikmesriigi õigusnormid, millega kehtestatakse puhtalt riigisisese mõõtmega hääleõiguse kasutamise tingimused, kehtima seoses kohalike omavalitsuste ja Euroopa Parlamendi valimistega ka liikuvate liidu kodanike suhtes.

Direktiivis 93/109/EÜ⁽³³⁾ ja direktiivis 94/80/EÜ⁽³⁴⁾ on sätestatud Euroopa Parlamendi ja kohalikel valimistel hääletamise ja kandideerimise õiguse kasutamise kord liikuvate liidu kodanike jaoks.

---

³⁰ [Ettepanek: nõukogu määrus Euroopa Parlamendi liikmete valimise kohta otsestel ja üldistel valimistel, millega tunnistatakse kehtetuks nõukogu otsus 76/787/ESTÜ, EMÜ, Euratom ning sellele otsusele lisatud Euroopa Parlamendi liikmete valimist otsestel ja üldistel valimistel käsitlev akt.](#)

³¹ „Igal liidu kodanikul alates 16. eluaastast, **sealhulgas puuetega inimestel, olenemata nende teovõimest**, on õigus hääletada Euroopa Parlamendi valimistel, ilma et see piiraks riigis kehtivat põhiseaduslikku korda, millega on valimisõigusliku vanuse alampiiriks seatud 18 või 17 eluaastat“.

³² Sellest tulenevalt peaksid kõik piirangud olema kooskõlas Euroopa Liidu põhiõiguste harta artikliga 52 ning eelkõige peaksid need olema õigusnormidega ette nähtud ja vastama nende õiguste ja vabaduste põhiolemusele. Lisaks võib piiranguid kehtestada ainult siis, kui need on vajalikud ja vastavad tõepoolest ELi poolt tunnustatud üldist huvi pakkuvatele eesmärkidele või vajadusele kaitsta teiste isikute õigusi ja vabadusi, võttes arvesse proportsionaalsuse põhimõtet.

³³ [Nõukogu 6. detsembri 1993. aasta direktiiv 93/109/EÜ, millega sätestatakse üksikasjalik kord, mille alusel liikmesriigis elavad, kuid selle riigi kodakondsuseta liidu kodanikud saavad kasutada õigust hääletada ja kandideerida Euroopa Parlamendi valimistel. Konsolideeritud tekst.](#)

³⁴ [Nõukogu 19. detsembri 1994. aasta direktiiv 94/80/EÜ, millega sätestatakse üksikasjalik kord, mille alusel liikmesriigis elavad, kuid selle riigi kodakondsuseta liidu kodanikud saavad kasutada õigust hääletada ja kandideerida liikmesriigi kohalikel valimistel. Konsolideeritud tekst.](#)

Komisjon võttis 25. novembril 2021 vastu meetmete paketi, et tugevdada demokraatiat ja kaitsta valimiste usaldusväarsust. Pakett sisaldas kahte uuesti sõnastatud õigusakti ettepanekut, millega sätestatakse üksikasjalik kord seoses liikuvate liidu kodanike valimisõigusega⁽³⁵⁾.

Nende algatustega ajakohastatakse, täpsustatakse ja tugevdatakse eeskirju, et kõrvaldada raskused, millega liikuvad liidu kodanikud, sealhulgas puuetega kodanikud, kokku puutuvad. Eesmärk on tagada laiaulatuslik ja kõikehõlmav osalemine valimistel, toetada nimetatud isikurühmi nende õiguste kasutamisel ja kaitsta valimiste usaldusväarsust. Samuti nõutakse algatuste raames, et liikmesriigid teeksid valimisteabe kättesaadavaks ka liikuvatele puuetega liidu kodanikele, kasutades selleks sobivaid kommunikatsioonivahendeid, -viise ja -vorme. Algatustega on ette nähtud, et liikuvatel liidu kodanikel on asukohaliikmesriigi kodanikega võrdsetel tingimustel juurdepääs kaug- ja elektroonilise hääletamise võimalustele. Nende tekstide üle toimuvad praegu institutsioonidevahelised arutelud.

3.6. Poliitreklaami läbipaistvus

Oma ettepanekus poliitreklaami läbipaistvuse ja suunamise kohta,⁽³⁶⁾ mis on sama seadusandliku paketi osa, pidas komisjon silmas ka vajadust teha puuetega inimestele kättesaadavaks poliitreklaamidele lisatud läbipaistvusteaded.

Selle teksti üle toimuvad praegu institutsioonidevahelised arutelud.

3.7. Muud ELi õigusaktid

Muud asjakohased ELi õigusaktid on direktiiv (EL) 2019/882⁽³⁷⁾ toodete ja teenuste ligipääsetavusnõuete kohta (Euroopa ligipääsetavuse akt), Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivid 2014/24/EL⁽³⁸⁾ ja 2014/25/EL⁽³⁹⁾ riigihangete kohta, direktiiv (EL) 2016/2102⁽⁴⁰⁾ (veebi juurdepääsetavuse direktiiv) ja direktiiv 2010/13/EL⁽⁴¹⁾ (audiovisuaalmeedia teenuste direktiiv).

Euroopa ligipääsetavuse akti artikli 3 lõikes 1 on puuetega inimesed määratletud isikutena, kellel on pikaajaline füüsiline, vaimne, intellektuaalne või meeleline

---

³⁵ [Demokraatia ja valimisõigused \(europa.eu\)](http://demokraatiaja.valimisõigused.europa.eu).

³⁶ [Ettepanek: Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus poliitreklaami läbipaistvuse ja suunamise kohta.](#)

³⁷ [Euroopa Parlamendi ja nõukogu 17. aprilli 2019. aasta direktiiv \(EL\) 2019/882 toodete ja teenuste ligipääsetavusnõuete kohta.](#)

³⁸ [Euroopa Parlamendi ja nõukogu 26. veebruari 2014. aasta direktiiv 2014/24/EL riigihangete kohta ja direktiivi 2004/18/EÜ kehtetuks tunnistamise kohta.](#)

³⁹ [Euroopa Parlamendi ja nõukogu 26. veebruari 2014. aasta direktiiv 2014/25/EL, milles käsitletakse vee-, energeetika-, transpordi- ja postiteenuste sektoris tegutsevate üksuste riigihankeid ja millega tunnistatakse kehtetuks direktiiv 2004/17/EÜ.](#)

⁴⁰ [Euroopa Parlamendi ja nõukogu 26. oktoobri 2016. aasta direktiiv \(EL\) 2016/2102, mis käsitleb avaliku sektori asutuste veebisaitide ja mobiilirakenduste juurdepääsetavust.](#)

⁴¹ [Euroopa Parlamendi ja nõukogu 10. märtsi 2010. aasta direktiiv 2010/13/EL audiovisuaalmeedia teenuste osutamist käsitlevate liikmesriikide teatavate õigus- ja haldusnormide koordineerimise kohta \(audiovisuaalmeedia teenuste direktiiv\).](#)

kahjustus, mis koostoimel mitmesuguste takistustega võib tõkestada nende täielikku ja tõhusat osalemist ühiskonnaelus teistega võrdsetel alustel. Komisjon tegi ettepaneku kasutada ettepanekus Euroopa puudega isiku kaardi ja Euroopa puudega isiku parkimiskaardi kohta⁽⁴²⁾ sama määratlust.

4. ELi liikmesriikide suhtes kohaldatavad rahvusvahelised standardid

Lisaks puuetega inimeste õiguste konventsioonile, mille osalised on nii Euroopa Liit kui ka selle liikmesriigid, on liikmesriigid võtnud kohustuse järgida mitut rahvusvahelist standardit, mis on seotud puuetega inimeste valimisõigusega.

Seoses puuetega inimeste valimisõigusega on asjakohane ka Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioon (edaspidi „konventsioon“),⁽⁴³⁾ milles on sätestatud õigus vabadele valimistele.

Euroopa Nõukogu Parlamentaarse Assamblee resolutsioonis 2155(2017) puuetega inimeste poliitiliste õiguste kohta kutsutakse liikmesriike üles võtma konkreetseid ja erimeetmeid, et hõlbustada puuetega inimeste juurdepääsu hääletamisele ja nende osalemist valimistel⁽⁴⁴⁾.

Euroopa Inimõiguste Kohus (EIK) käsitles mitmes kohtuasjas Euroopa inimõiguste konventsiooni valimisi käsitlevate sätete kokkusobivust eestkoste all olevatelt isikutelt valimisõiguse äravõtmisega. EIK jõudis kohtuasjas Alajos Kiss vs. Ungari⁽⁴⁵⁾ ja hiljuti kohtuasjas Anatoliy Marinov vs. Bulgaaria⁽⁴⁶⁾ järeldusele, et hääleõiguse valimatut äravõtmist ilma individuaalse kohtuliku hindamiseta ja üksnes osalist eestkostet vajava vaimse puude tõttu ei saa pidada hääleõiguse piiramise õiguspärase põhjusega kooskõlas olevaks. Kohus ei tuvastanud konventsiooni rikkumist kohtuasjades Strøbye ja Rosenlind vs. Taani⁽⁴⁷⁾ ja Caamaño Valle vs. Hispaania,⁽⁴⁸⁾ kus eestkoste all olevatelt isikutelt valimisõiguse äravõtmine põhines põhjalikul ja individuaalsel kohtulikul hindamisel. EIK leidis ka, et ei saa välistada, et

---

⁴² [Ettepanek: Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv, millega luuakse Euroopa puudega isiku kaart ja Euroopa puudega isiku parkimiskaart](#). Euroopa Liidu Kohus on käsitlenud puude mõistet/määratlust mitmes kohtuasjas, näiteks: kohtuasi C-13/05, Chacón Navas vs. Euresť Colectividades SA, ECLI:EU:C:2006:456; kohtuasi C-303/06, Coleman vs. Attridge Law, ECLI:EU:C:2008:415; liidetud kohtuasjad C-335/11 ja C-337/11, HK Danmark, kes esindab Jette Ring'i, versus Dansk almennyttigt Boligselskab, ja HK Danmark, kes esindab Lone Skouboe Werge't, versus Dansk Arbejdsgiverforening, kes esindab Pro Display A/S-i (Ring ja Skouboe Werge), ECLI:EU:C:2013:222; kohtuasi C-363/12, Z vs. A Government department ja The Board of management of a community school, ECLI:EU:C:2014:159; kohtuasi C-354/13, Fag og Arbejde (FOA), kes esindab Karsten Kaltofti, ECLI:EU:C:2014:2463; kohtuasi C-395/15, Mohamed Daouidi vs. Bootes Plus SL jt, ECLI:EU:C:2016:917; kohtuasi C-270/16, Ruiz Conejero, ECLI:EU:C:2018:17; kohtuasi C-406/15, Milkova, ECLI:EU:C:2017:198.

⁴³ [Euroopa inimõiguste konventsioon \(coe.int\)](#).

⁴⁴ [„The political rights of persons with disabilities: a democratic issue“](#).

⁴⁵ [Kohtuasi Alajos Kiss vs. Ungari](#).

⁴⁶ [Kohtuasi Anatoliy Marinov vs. Bulgaaria](#).

⁴⁷ [Kohtuasi Strøbye ja Rosenlind vs. Taani](#).

⁴⁸ [Kohtuasi Caamaño Valle vs. Hispaania](#).

ametiasutuste suutmatust tagada ratastoolikasutajatele asjakohane juurdepääs valimisjaoskondadele võib mõjutada nende õigust konventsiooni artiklis 8 sätestatud era- ja perekonnaelu puutumatusel⁽⁴⁹⁾.

Veneetsia komisjon andis välja läbivaadatud tõlgendava deklaratsiooni hea valimistava koodeksi kohta, mis käsitleb puuetega inimeste osalemist valimistel⁽⁵⁰⁾. Selle deklaratsiooniga täiendatakse Euroopa valimiste viit aluspõhimõtet, milleks on üldised, võrdsed, vabad, salajased ja otsesed valimised, et tagada puuetega inimestele võimalus kasutada oma hääleõigust teistega võrdsetel alustel.

Euroopa Julgeoleku- ja Koostööorganisatsiooni (OSCE) demokraatlike institutsioonide ja inimõiguste büroo (ODHIR) üks tegevusi on valimiste vaatlemine. ODHIRi valimiste vaatlemise missioonid hindavad teabematerjalide, kandidaatide nimekirjade, hääletussedelite ja valimisjaoskondade juurdepääsetavust. ODHIR on oma valimiste vaatlemise aruannetes üha enam viidanud ÜRO puuetega inimeste õiguste konventsioonile ning lisaks OSCE Kopenhaageni dokumendile ja Euroopa Nõukogu standarditele, nagu Veneetsia komisjoni välja antud läbivaadatud tõlgendavale deklaratsioonile hea valimistava koodeksi kohta, mis käsitleb puuetega inimeste osalemist valimistel, ning EIKi kohtupraktika mõjule⁽⁵¹⁾.

5. Valimistel osalemist soodustav keskkond

Puuetega inimeste valimistel osalemise toetamiseks on vaja mitmekülgset lähenemist, et suurendada selle keskkonna ja teabe ning nende teenuste üldist juurdepääsetavust, millega puuetega inimesed kokku puutuvad.

Järgmistes punktides tutvustatakse liikmesriikide häid valimistavasid. Nende heade tavade põhjal koostatud I lisas on esitatud praktiline kontrollnimekiri eri punktide kohta, mida tuleb käsitleda.

5.1. Konkreetsete tegevuspõhimõtete väljatöötamine

Asjaomaste üksuste, sealhulgas riiklike, piirkondlike ja kohalike pädevate asutuste, võrdõiguslikkust edendavate riiklike asutuste ja valimiskomisjonide koostöös tuleb välja töötada konkreetsed tegevuspõhimõtted.

Sellised tegevuspõhimõtted on välja töötanud mitu liikmesriiki. Näiteks Madalmaades koostas siseasjade ja kuningriigi suhete ministeerium 2021. ja 2022. aastal koostöös puuetega inimeste organisatsioonide ja teiste huvirühmade, Madalmaade omavalitsuste liidu, Madalmaade kodanike huvide ühenduse, valimisnõukogu ning tervise-, sotsiaal- ja spordiministeeriumiga juurdepääsetava hääletamise tegevuskava. Kava eesmärk oli parandada valimisjaoskondade juurdepääsetavust, anda kõigile lihtsamini arusaadavat teavet hääletamise kohta, teavitada

---

⁴⁹ [Kohtuasi Mólka vs. Poola, 2006.](#)

⁵⁰ [„Revised Interpretative Declaration to the Code of Good Practice in Electoral Matters on the Participation of People with Disabilities in Elections“.](#)

⁵¹ Lisateabe saamiseks vt Euroopa Julgeoleku- ja Koostööorganisatsiooni (OSCE) [artikkel „Elections“.](#)

valimisjaoskondade töötajaid paremini juurdepääsetavusest ning julgustada erakondi rääkima ja kirjutama oma valimiskampaania käigus lihtsas keeles.

Malta kavandas oma riiklikus puuetega inimeste õiguste strateegias aastateks 2021–2030 meetmed puuetega kandidaatide toetamiseks kohalikel, riiklikel ja Euroopa Parlamendi valimistel. Valimiskomisjoni, erakondade ja puuetega kandidaatide esindajad teevad tihedat koostööd puuetega inimeste õiguste komiteega, et töötada välja toetavad seadusandlikud ja poliitikameetmed ning rakendada need 2026. aastaks.

Suur osa valimisasutuste tööst on seotud valimiste kavandamise etapiga. Põhjaliku kavandamise ning konkreetsete tegevuspõhimõtete ja meetmete abil saavad need asutused aidata tagada, et valimised on kaasavad, ja aidata suurendada puuetega inimeste osalemist, eriti kui see on valdkondadeülene eesmärk, mis on integreeritud valimiste tegevuskavadesse.

5.2. Teadlikkuse suurendamine ja hoiakute muutmine

Liikmesriigid kasutavad eri lähenemisviise, et toetada valimisprotsessis osalevate puuetega inimeste valimisõigust. Mitmes liikmesriigis teeb mitu eri tasandi asutust, sealhulgas võrdõiguslikkust edendavad riiklikud asutused ja valimisasutused, tööd selle nimel, et suurendada puuetega inimeste osalemist valimistel ja edendada nende teadlikkust poliitilistest protsessidest. See hõlmab kohtumiste korraldamist, konkreetsete teavituskampaaniate läbiviimist, samuti teabekomplektide, hääletuse ettevalmistamise infolehtede ning kergesti loetava keele, piltide ja joonistega brošüüride koostamist.

Rumeenia võttis oma puuetega inimeste õigusi käsitlevas riiklikus strateegias „Võrdne Rumeenia, 2022–2027“⁽⁵²⁾ kohustuse korraldada koostöös puuetega inimeste esindusorganisatsioonidega teavituskampaania puuetega inimeste osalemise kohta valimistel ja rahvahääletustel. Teadlikkuse tõstmiseks võib olla kasulik kasutada puuetega inimestele mõeldud videomaterjale, nagu seda tehakse Soomes⁽⁵³⁾.

Iirimaa vastloodud valimiskomisjonil (An Coimisiún Toghcháin) on uus valijate teavitamise ja teadlikkuse suurendamise funktsioon, mille eesmärk on suurendada osalemist Iirimaa demokraatlikes protsessides ja suurendada teadlikkust neist. Üldsuse kaasamise ülesande raames julgustab valimiskomisjon vähekaasatud rühmi, näiteks puuetega inimesi, valimistel osalema⁽⁵⁴⁾.

Teised üksused viivad läbi teadlikkuse suurendamise tegevusi. Näiteks koordineerib Euroopa Puuetega Inimeste Foorum ELi rahastatud projekti „Puuetega inimeste õigused Euroopa Parlamendi valimistel“ (edaspidi „projekt DREE“), mille eesmärk on suurendada puuetega inimeste poliitilist osalemist 2024. aasta Euroopa Parlamendi

---

⁵² [Strategia națională „O Românie echitabilă”, 2022-2027 – Autoritatea Națională pentru Protecția Drepturilor Persoanelor cu Dizabilități \(gov.ro\).](#)

⁵³ Vt näiteks [„Yle broadcasts municipal election debate in 'Easy Finnish'“](#).

⁵⁴ [Iirimaa seadusjärgne sõltumatu valimiskomisjon.](#)

valimistel. Koos seitsme riikliku liikmesliiduga annab projekt DREE puuetega inimestele võimaluse hääletada, kandideerida ja tegutseda puuetega inimeste eestkõnelejana⁽⁵⁵⁾.

2011. aastal viis ühendus Inclusion Europe läbi projekti „Mitmekesisuse arvessevõtmine aktiivseks osalemiseks Euroopa Parlamendi valimistel“, mida rahastati põhiõiguste ja kodakondsuse programmi raames ning mis suurendas teadlikkust tõketest, mis takistavad puuetega inimeste osalemist valimistel Euroopas. Samuti koostati riiklik juhend „Hääletamine kõigile!“⁽⁵⁶⁾ soovitud juurdepääsetavate valimiste korraldamiseks Euroopas⁽⁵⁷⁾ ning Euroopas juurdepääsetavate valimiste korraldamise heade tavade kogumik,⁽⁵⁸⁾ mis on avaldatud inglise, prantsuse ja tšehhi keeles. Järgmisteks Euroopa Parlamendi valimisteks korraldab Inclusion Europe teadlikkuse suurendamise kampaania, mis on suunatud eeskätt intellektipuudega naistele ja poliitikas osalemisele. Kampaania hõlmab intervjuude sarja enda huvide eest seisvate poliitikas tegutsevate puuetega naistega, et saada neilt tagasisidet selle kohta, kui tähtis on puuetega naiste jaoks hääletamine ja valituks saamine. Kampaania raames tutvustatakse videoid hääletamisest ja eestkostest ning teavituskampaania abil suurendatakse puuetega inimeste teadlikkust valimistest.

5.3. Koostöö puuetega inimeste õigusi toetavate organisatsioonidega

Enamikus liikmesriikides on puuetega inimeste õigusi toetavad organisatsioonid kaasatud tiheda dialoogi ja asjaomaste ametiasutustega koostöö tegemise kaudu valimistsükli kõikidesse etappidesse. Need organisatsioonid on kaasatud näiteks uusi abistatud hääletamise eeskirju käsitlevatesse aruteludesse ja nende eeskirjade väljatöötamise või konkreetsete valimistega seotud abistamiseskirjade hindamisse.

Horvaatias ja Hispaanias osalevad puuetega inimeste organisatsioonid ühisprojektides, mille eesmärk on toetada nägemispuudega valijaid, tehes kandidaatide nimekirjade helisalvestisi, või kuulmis- ja nägemispuudega valijaid. Nad pakuvad seda tuge tõlkide vahendusel, kes saadavad inimesi kodust valimisjaoskonda ja tagasi, pakuvad viipekeelset tõlget või muud spetsiifilist tõlget ning abistavad inimesi hääletussedelite täitmisel.

Samuti võivad puuetega inimeste organisatsioonid aidata koostada ametlikke valimismaterjale ja korraldada koolitust, sealhulgas anda valimisalast teavet lihtsas keeles, nagu seda tehti Leedus, Luksemburgis ja Portugalis, ning koostada lihtsalt mõistetavaid valimiskaarte, nagu seda tehti Ungaris. Nad teevad ka ise algatusi valimiste juurdepääsetavuse edendamiseks. Näiteks jagavad nad teavet valimisjaoskondade juurdepääsetavuse kohta ja pakuvad valimisametnikele juurdepääsetavuse alast koolitust. Soome justiitsministeerium toetab koos Soome nägemispuudega inimeste liiduga valimisteabe andmist nägemispuudega inimestele.

---

⁵⁵ [Puuetega inimeste õigused Euroopa Parlamendi valimistel \(DREE\)](#).

⁵⁶ [Edukate kampaaniate loomine kergemini juurdepääsetavate valimiste jaoks \(inclusion-europe.eu\)](#).

⁵⁷ [„Recommendations for Accessible Elections in Europe“](#).

⁵⁸ [„Good Practices for Accessible Elections in Europe“](#).

Hispaanias rakendatakse koostöös ONCEga (Hispaania riiklik pimedate organisatsioon⁽⁵⁹⁾) nägemispuudega inimeste jaoks juurdepääsetavat hääletusprotseduur, milles kasutatakse punktikirjas lugemise ja kirjutamise süsteemi. Hispaania ametiasutuste ja puuetega inimeste organisatsioonide koostöö tulemusena on valimisprotsessi käigus tekkivate takistuste kõrvaldamiseks kasutatud valimisjaoskondades juurdepääsetavaid viitasid ja valimisjaoskondade liikmetele mõeldud kergesti loetavat käsiraamatut.

Mitmes liikmesriigis hinnatakse valimisjaoskondade juurdepääsetavust kontrollnimekirjade alusel, mille pädevad asutused ja puuetega inimeste organisatsioonid on ühiselt koostanud või mille need organisatsioonid on ise välja töötanud. Sellised organisatsioonid võivad ka ametiasutusi toetada, koostades küsimustikke (nagu Lätis) ja suuniseid (nagu Belgias ja Rumeenias), andes soovitusi ning kogudes ja esitades tagasisidet valimisjaoskondade ja valimisvahendite juurdepääsetavuse kohta. Samuti võivad nad osaleda valimisjaoskondade kontrollimisel, et teha kindlaks, kas need on juurdepääsetavad, nagu seda tehakse Leedus.

Teised liikmesriigid, nagu Horvaatia, Iirimaa, Rumeenia ja Hispaania, teevad puuetega inimeste organisatsioonidega koostööd, sõlmides konkreetseid lepinguid või luues tööühendusi.

Hispaania siseministeeriumi ja ühingu Plena Inclusión España (Täielik kaasamine Hispaanias) vahel 2021. aastal sõlmitud lepingu tulemusena käivitati viimaste kohalike valimiste ajal 2023. aastal juurdepääsetavate viitade katseprojekt⁽⁶⁰⁾⁽⁶¹⁾. See hõlmas plakatite levitamist, et edendada kognitiivset juurdepääsetavust (intellektipuudega inimestele ja eakatele) Madridi linna valimisjaoskondades; selle projekti raames tehti koostööd ka valitsuse delegatsiooniga Madridis. Kõnealune projekt, mida rakendati ka viimastel parlamendivalimistel, koosnes kokku seitsmest Plena Inclusióni kujundatud piktogrammiga, mis hõlbustasid juurdepääsu hääletamisruumile, ning juhiseid⁽⁶²⁾. Seda projekti kavatakse tulevaste konkursikutsete raames laiendada ka teistele linnadele.

5.4. Hoonete juurdepääsetavuse ja kasutatavuse parandamine

Enamik liikmesriike on vastu võtnud erinõuded, et tagada puuetega inimestele juurdepääs hoonetele. Hooned peavad olema füüsilise puudega inimestele ohutult ja takistusteta juurdepääsetavad. Juurdepääsetav hoone tähendab, et seda saavad mugavalt, turvaliselt ja iseseisvalt kasutada kõik, sealhulgas puuetega inimesed või rühmad, kes vajavad erivahendeid või tehnilisi lahendusi. Hoonetel ja taristul peab olema vähemalt üks juurdepäästee, mis tagab piiratud liikumisvõimega inimestele ohutu ja mugava juurdepääsu.

---

⁵⁹ [ONCE veebisait](#).

⁶⁰ [Juurdepääsetavus](#), Elecciones Generales Julio 2023.

⁶¹ 28. mail 2023.

⁶² [„Guía para señalar los colegios electorales“](#).

5.5 Valimisametnike koolitus ja eritoetus

Mitmes liikmesriigis on olemas valimisjaoskondade ametnikele mõeldud suunised ja käsiraamatud, mis on tavaliselt koostatud koostöös puuetega inimeste organisatsioonidega ja milles antakse teavet selle kohta, kuidas hõlbustada puuetega inimeste jaoks hääletamist, sealhulgas puuetega valijate vastuvõtmise ja abistamise kohta vastavalt puude liigile. Valimisjaoskondade ametnikke koolitatakse ka teemal, kuidas suhelda puuetega inimestega ja aidata neil iseseisvalt või abistatult kasutada oma hääleõigust⁽⁶³⁾. Taani koostab valimisametnikele ka viktoriinid, et kontrollida nende teadmisi valijate abistamise kohta. Madalmaades saavad puuetega inimesed töötada vabatahtlikena ja juhtida valimisjaoskondi⁽⁶⁴⁾. Horvaatia pakub valimisametnikele koolitust selle kohta, kuidas aidata puuetega valijaid, ning jagab valimiskomisjonidele konkreetset teavet puuetega inimeste hääletamiskorra kohta.

Hispaania pakub nägemis-, kuulmis- või intellektipuudega inimestele eritoetust, mida rahastatakse riiklikult. See hõlmab kergesti loetavaid käsiraamatuid ja valimisjaoskondades tasuta induktsioonsilmuse teenust kuulmispuudega isikutele (kuuldeaparaadi kasutajad), kes on määratud valimisjaoskonna liikmeteks (nii täis- kui ka asendusliikmeteks). Samuti pakutakse tasuta viipekeelse tõlke teenust kuulmispuudega isikutele, kes on määratud valimisjaoskonna ametnikeks, ning nägemispuude ja kognitiivse häirega isikutele nende taotlusel⁽⁶⁵⁾.

6. Puuetega inimeste teavitamine valimistsükli ajal

6.1. Ametlike teadete kättesaadavus

Enamik liikmesriike (sh Austria, Belgia, Bulgaaria, Hispaania, Iirimaa, Itaalia, Leedu, Luksemburg, Läti, Madalmaad, Portugal, Prantsusmaa, Rumeenia, Rootsi, Saksamaa, Tšehhi, Ungari) koostab ja levitab valijate koolitusmaterjale ning annab valimisteavet, sealhulgas konkreetsetele valijarühmadele, näiteks puuetega inimestele. Nad annavad valimiste kohta teavet erinevas vormis, näiteks videote, audiomaterjalide, suures trükikirjas materjalide, kergesti loetavas ja punktikirjas voldikute, jaotusmaterjalide ja brošüüride ning DAISY (Digital Accessible Information System) vormingus audioraamatutena.

Valimiste kohta teavet pakuvad veebisaidid peavad vastama rahvusvahelistele juurdepääsetavusnõuetele, näiteks veebisisu juurdepääsetavuse suunistele⁽⁶⁶⁾. Veebisaidid muutuvad kõigis liikmesriikides järjest kättesaadavamaks. Mõnikord saavad valijad teatada sellise sisu juurdepääsetavuse puudustest kontaktvormi kaudu (nagu Saksamaal).

---

⁶³ Näiteks Belgia, Eesti, Hispaania, Horvaatia, Iirimaa, Küpros, Leedu, Portugal, Rumeenia, Rootsi, Taani.

⁶⁴ [Juurdepääsetavad ja kaasavad valimised Madalmaades.](#)

⁶⁵ Nad saavad neid teenuseid taotleda kirjalikult piirkondlikus valimiskomisjonis seitsme päeva jooksul alates nende ametisse nimetamisest teatamisest.

⁶⁶ [„WCAG 2 Overview“, Web Accessibility Initiative \(WAI\) – W3C.](#)

Mõned liikmesriigid töötavad ka välja spetsiaalseid digitaalseid vorminguid, näiteks videoid ja rakendusi, et aidata kaasata puuetega inimesi ja kõrvaldada takistusi. Teistes riikides, näiteks Tšehhis, sisaldavad infolehed QR-koode, mis viitavad näidissedelitele ja kuulmispuudega inimestele mõeldud viipekeelsetele videotele. Soome avab enne valimisi valimiste abitelefoni ja WhatsApp teenuse. Kreeka pakub veebipõhist teenust „Tea, kus hääletada“, kus valijad saavad täita vormi koos peamiste isikuandmetega ja saada automaatselt teavet selle valimisjaoskonna kohta, kus nad hääletavad, sealhulgas aadressi ja kaardi, millel on näidatud, kuidas valimisjaoskonda jõuda. Leedus edastatakse riiklikes telekanalites ja uudisteportalides keskvalimiskomisjoni valmistatud või tellitud valimisvideoid, mis on tõlgitud viipekeelde.

Mitmes liikmesriigis, näiteks Prantsusmaal ja Kreekas, soovitatakse meediakanalitel teha kättesaadavaks kõik oma valimissaated: teleuudised, kandidaatide debatil, saated ja dokumentaalfilmid valimiskampaaniate ja kandidaatide kohta. Need tehaksegi kättesaadavaks, lisades subtiitrid (otseülekannete puhul sünkroontõlke) ja viipekeelse tõlke. Prantsusmaa meediajärelevalveamet avaldas konkreetsete näidetega juhendi, mille eesmärk on parandada viipekeelse tõlke visuaalset kvaliteeti⁽⁶⁷⁾. Prantsusmaa teleteenuste pakkujad, kelle keskmine aastane vaatajaskond on üle 2,5 % kogu vaatajaskonnast, peavad tagama kuulmispuudega inimestele juurdepääsu kõikidele valimisuudiste programmidele, pakkudes subtiitrit või viipekeelt. Prantsusmaa presidendivalimistel peavad kõigi kandidaatide telereklaamid olema vähemalt subtiitritega, isegi kui mõne kandidaadi reklaamidel on olemas ka viipekeelne tõlge⁽⁶⁸⁾. Selle kohustuse täitmist kontrollib sõltumatu asutus, kes vastutab meediakampaania reeglite kehtestamise eest⁽⁶⁹⁾. Teised Prantsusmaa televisiooniteenuste pakkujad peavad hõlbustama (subtiitrite või viipekeele abil) kuulmispuudega inimeste juurdepääsu peamistele valimisuudiste programmidele tiptundidel ja tegema kättesaadavaks kandidaatide debatil. Telekanalitesse kõnelema kutsutud kandidaadid võivad samuti kontrollida, kas need kanalid pakuvad tegelikult selliseid juurdepääsetavuselemente⁽⁷⁰⁾.

Mitu liikmesriiki (nt Eesti, Leedu, Saksamaa ja Ungari) jagab teavet valimisjaoskondadele juurdepääsu kohta digitaalsete kaardirakenduste kaudu, valimisasutuste veebisaitidel või valijatele saadetavate valimisteadetega.

Saksamaal sisaldab valijatele valimisjaoskondade asukoha kohta antav teave mitut valimisjaoskonna ülesehitust kirjeldavat piktogrammi ja telefoninumbreid.

Madalmaad pakuvad veebipõhist vahendit⁽⁷¹⁾ puuetega inimestele juurdepääsetavate valimisjaoskondade leidmiseks. Vahend pakub erinevaid otsingukriteeriume, mis

---

⁶⁷ „[Guide de mise en image de la Langue des signes française](#)“.

⁶⁸ „[Présidentielle 2022 : comment l'Arcom renforce l'accessibilité de la campagne électorale](#)“.

⁶⁹ „[Autorité de régulation de la communication audiovisuelle et numérique](#)“.

⁷⁰ „[Le vote des personnes en situation de handicap: l'accessibilité des opérations de vote. Les élections en France](#)“.

⁷¹ Veebisait [Alle stembureaus in Nederland](#) sisaldab teavet valimisjaoskondade asukoha ja selle kohta, mil määral need on (eriti hästi) juurdepääsetavad.

hõlmavad visuaalseid abivahendeid, auditoorseid abivahendeid, kuulmispuudega inimestele sobivat akustikat ja muid juurdepääsetavaid funktsioone.

Prantsusmaa kasutab valimisjaoskondade asukohta ja lahtiolekuaegade näitamiseks ka väliinfotahvleid, mis peavad vastama erinõuetele, et tagada teabe loetavus ja nähtavus.

Hispaanias peavad valimisjaoskonnad olema nõuetekohaselt tähistatud, sealhulgas tuleb märkida juurdepääsetavad funktsioonid ja valimisjaoskondade lahtiolekuajad.

Ungaris hõlmavad valijate teavituskampaaniad individuaalseid valijate teavitusi ja puuetega inimestele kohandatud sõnumeid. Valija soovil antakse neile lihtsas keeles valijakaardid ja kergesti loetavad lisamaterjalid.

Madalmaad pakuvad omavalitsustele ja teistele partneritele digivahendite komplekti, mis sisaldab mitut kommunikatsioonivahendit puuetega valijatele. Komplektis antakse teavet selle kohta, millised vahendid on olemas valimisjaoskonnas, et valijad saaksid iseseisvalt hääletada. Samuti pakutakse spetsiaalse veebisaidi kaudu valimiste kohta teavet arusaadavas keeles ja viipekeeles. Vahendite komplekt sisaldab näiteks ka hääletussedelite digitaalset versiooni. Kõikide valimisi käsitlevate teabematerjalide puhul rõhutatakse võimalikult palju visuaalset kommunikatsiooni ja selge keele kasutamist. Koostöös huvirühmadega on välja töötatud ja kättesaadavaks tehtud puuetega inimestele mõeldud teabematerjalid. Need hõlmavad muu hulgas juhiseid selle kohta, kuidas hääletussüsteemi abil hääletada, (kerge) kognitiivse puudega valijatele mõeldud infolehte ja valimisi kajastavat ajalehte, infograafikat valimisjaoskonna abivahenditest, viipekeelseid infovideoid, digitaalset hääletussedelit ja veebis kättesaadavat volikirja ning spetsiaalsel veebisaidil pakutavat teavet valimisjaoskondades olemasolevate juurdepääsetavusfunktsioonide kohta. Lisaks sellele korraldavad mõned omavalitsused valimiste eel proovihääletamisi, et anda valijatele võimalus „harjutada“ hääletamist ja võimaldada neil valimispäeval iseseisvalt hääletada.

Hispaania pakub tasuta klienditeeninduse telefoninumbrit isikutele, kes kavatsevad kasutada juurdepääsetavat hääletamist – punktkirjas lugemis- ja kirjutamissüsteemi. Selle telefoniteenuse kaudu antakse ka teavet valimiskandidaatide ja muude valimismenetluse aspektide kohta.

Rootsi pakub nägemispuudega inimestele ja inimestele, kellel on raskusi teksti lugemisega (nt düsleksia), „rääkivat“ veebisaiti, mis võimaldab etteloevat teavet kuulata.

6.2. Poliitreklaami kättesaadavus

Prantsusmaal kutsutakse kandidaate üles tegema kõik valimiskampaania dokumendid (nt voldikud) kättesaadavaks samaaegselt paberkandjal, veebisaidil (mis vastab õiguslikele juurdepääsetavusnõuetele⁽⁷²⁾) ja tõendusvärtusega

---

⁷² RGAA: référentiel général d'amélioration de l'accessibilité, décret No 2009-546 du 14 mai 2009 modifié en septembre 2019.

juurdepääsetavas vormingus vastavalt 2005. aasta võrdsete õiguste ja võimaluste seaduses sätestatud juurdepääsetavuse kriteeriumidele. Samuti peab see materjal olema kättesaadav kergesti loetavas ja arusaadavas versioonis. See peab olema kättesaadav alates valimiskampaania algusest kuni valimisjaoskondade sulgemiseni⁽⁷³⁾.

Mitmes liikmesriigis, näiteks Ungaris ja Hispaanias, peavad poliitreklaami kättesaadavuse tagama sponsorid. Leedus teavitab keskvalimiskomisjon alates 2019. aastast iga valimise eel kandidaate sellest, et nad peaksid oma valimismaterjalide koostamisel arvestama puuetega valijate vajadustega.

Hispaanias peavad poliitilised organisatsioonid tagama, et nende avalik tegevus oleks puuetega inimestele kättesaadav, ja andma võimaluse korral juurdepääsetavat teavet. See hõlmab veebilehti, trükitud materjale puuetega inimestele kättesaadaval kujul, telefoniabiteenuseid ja audiovisuaalseid vorminguid. Avalik-õiguslikud riiklikud tele- ja raadiojaamad on kohustatud andma tasuta eetriaega kandidaatide, erakondade, liitude, koalitsioonide ja valijarühmade poliitreklaamiks, mis vastab puuetega inimeste konkreetsetele juurdepääsetavuse vajadustele.

2019. aasta Euroopa Parlamendi valimiste eel katsetas Saksa Pimedate ja Nägemispuudega Inimeste Liit valimiskampaania materjalide kasutatavust ja loetavust ekraanilugeja kasutajate jaoks. Nad reastasid materjalid kindlaksmääratud kriteeriumide alusel ja saatsid hindamise tulemused valimistel kandideerivatele erakondadele⁽⁷⁴⁾.

7. Universaalne kujundus ja mõistlikud abinõud valimistsükliks – menetlused, vahendid ja materjalid

7.1. Registreerimismenetlused

Registreerimismenetluste kasutamine valimisprotsessis, sõltumata nende eesmärgist, pakub otsustava tähtsusega võimalusi puuetega inimeste ja pädevate asutuste vahelise suhtluse hõlbustamiseks, sealhulgas erinevate juurdepääsetavate vahendite, näiteks juurdepääsetavate paber- ja digivormide kaudu. Isikliku registreerimise puhul on esmatähtis, et registreerimise kohad ja teave oleksid juurdepääsetavad.

Enamikus liikmesriikides toimub valijate registreerimine riiklikel valimistel automaatselt. Kaks liikmesriiki, Küpros ja Iirimaa, kasutavad aktiivset valijate registreerimist, kuid teised kasutavad veebipõhiseid vahendeid, et registreerida konkreetse hääletusmenetluse, näiteks posti teel hääletamise või mobiilse hääletamise eelistus või õigus sellele. Nende vahendite kasutamise hõlbustamiseks on liikmesriigid rakendanud juurdepääsetavusnõudeid ja taganud, et veebisisu oleks juurdepääsetav eri seadmetega. Samuti on nad välja töötanud lihtsustatud vormid

---

⁷³ [„Le vote des personnes en situation de handicap: l’accessibilité des opérations de vote. Les élections en France“.](#)

⁷⁴ [Sertifitseerimisteremoonia – Saksa Pimedate ja Nägemispuudega Inimeste Liit.](#)

selges ja kasutajakeskses keeles. Küprosel on valimisnimekirjadesse kandmise avaldusi menetlevad piirkonnavalitsuste bürood juurdepääsetavad puuetega inimestele. Selle protsessi hõlbustamiseks on oluline ka juurdepääsetava teabe andmine valijate registreerimise kohta, nagu seda mitmes liikmesriigis, näiteks Luksemburgis, tehakse.

Mõnes liikmesriigis võivad kandidaadid saada eritoetust, näiteks väikeseid toetusi viipekeelse tõlke ja transpordi jaoks, mis võib hõlbustada dokumentide esitamist, kui seda tehakse ainult isiklikult. Teistes liikmesriikides, näiteks Rumeenias,⁽⁷⁵⁾ võivad kandidaadid koguda toetusallkirju ka elektrooniliselt.

7.2. Valimisjaoskondade, hääletuskabiinide ja hääletuskastide juurdepääsetavuse parandamine

Enamik liikmesriike on vastu võtnud hulga nõudeid, et tagada puuetega inimeste võimalus hääletada valimisjaoskonnas. Nõuded käsitlevad hääletamisprotsessi eri aspekte, puuetega valijatega suhtlemist hääletamisjaoskonnas, valimismaterjale ja valimispersonalit⁽⁷⁶⁾. Need hõlmavad valimisjaoskonda saabumist ja sinna sisenemist, valija isiku tuvastamist, käsitsi või elektrooniliselt valijate nimekirja kandmist, hääletuskabiini sisenemist, hääletamist paber kandjal või hääletusseadmega, paber kandjal hääletussedelite sisestamist hääletuskasti ja valimisjaoskonnast väljumist. Mitu liikmesriiki on esitanud üksikasjalikud suunised ja kontrollnimekirjad, mis on sageli välja töötatud ühiselt puuetega inimeste organisatsioonidega ja mis hõlmavad kriteeriume alates ühistranspordiga juurdepääsetavusest kuni kaldteedeni ja väljaspool järjekorda hääletamise põhimõtet. Malta hõlbustab puuetega inimeste hääletamist näiteks sellega, et võimaldab neil (teataval ajal) hääletada oma valimisjaoskonnas eelisjärjekorras.

Mõnes liikmesriigis, näiteks Austrias⁽⁷⁷⁾ ja Ungaris, peab igas omavalitsuses olema vähemalt üks takistusteta juurdepääsetav valimisjaoskond. Teistes liikmesriikides, näiteks Prantsusmaal, Madalmaades, Hispaanias ja Sloveenias, on kohustuslik tagada kõigi valimisjaoskondade juurdepääsetavus. Mõnes liikmesriigis, näiteks Kreekas, püütakse riikliku puuetega inimeste tegevuskava raames luua madalaimal kohaliku omavalitsuse tasandil selliste juurdepääsetavate hoonete registrit, mida kasutatakse ka valimisjaoskondadena. Teistes liikmesriikides, näiteks Iirimaa, ja

---

⁷⁵ Parlamendivalimiste puhul.

⁷⁶ Austria, Belgia, Bulgaaria, Eesti, Hispaania, Iirimaa, Itaalia, Kreeka, Leedu, Luksemburg, Läti, Madalmaad, Poola, Portugal, Prantsusmaa, Rootsi, Rumeenia, Saksamaa, Soome, Sloveenia, Taani ja Ungari.

⁷⁷ 2023. aasta hääleõiguse seaduse muutmise seaduse (Wahlrechtsänderungsgesetz 2023) kohaselt peavad kõik valimisjaoskonnad alates 2024. aastast vastama puuetega inimeste võrdseid võimalusi käsitleva föderaalseaduse (Bundes-Behindertengleichstellungsgesetz) §s 6 sätestatud raamtingimustele. Selle sätte kohaselt peaksid kõik valimisjaoskonnad olema puuetega inimestele takistusteta juurdepääsetavad, kui see on tehniliselt teostatav. Igal juhul peab igas hoones, kus asub valimisjaoskond, olema vähemalt ühes valimisruumis puuetega inimestele juurdepääsetavad hääletuskabiinid. Alates 2028. aastast peavad Austrias olema eranditult kõik valimisjaoskonnad (sh hääletuskabiinid) takistusteta juurdepääsetavad.

peavad valimisametnikud võtma valimisjaoskondade juurdepääsetavuse tagamiseks vajalikke meetmeid, mis hõlmab iga valimisjaoskonna varustamist sobiva laua ja tooliga, mis paigutatakse nii, et on tagatud hääletamissaladus ja ratastooliga, füüsilise puudega või nägemispuudega valijate või eakate valijate jaoks mugavam asukoht.

Mitmes liikmesriigis, näiteks Belgias, Luksemburgis ja Madalmaades, peab valimisjaoskondade kõrval olevate parkimiskohtade märgistus ja pinnakate vastama rangetele nõuetele. Valimisjaoskonnad peavad olema juurdepääsetavad ühistranspordiga. Puuetega inimestel, sealhulgas ratastoolikasutajatel, peab olema võimalik siseneda valimisjaoskonda, seal liikuda ja sealt väljuda tavapärastel tingimustel, vajaduse korral ajutise või alalise korralduse abil (nagu Belgias, Eestis, Iirimaa, Leedus, Luksemburgis, Madalmaades, Prantsusmaal, Rootsis, Rumeenias, Saksamaal, Soomes, Sloveenias ja Taanis). See hõlmab ühekorruseliste hoonete eelistamist, laiude ukseavasid, mis on kas automaatsed või kergesti avatavad, madala kaldega kaldteid, katkematuid käsipuid, tasaseid manööverdamisalasid uste ees, piisavalt laiude koridore, takistusteta liikumisteid, piisavat valgustust, toolidega varustatud ooteala, kohandatud viitasid, suunavaid radu, värvikoodiga tähisteid ja muid sobivaid vahendeid nägemispuudega valijate suunamiseks. Teised liikmesriigid, nagu Prantsusmaa, Taani, Luksemburg, Madalmaad ja Hispaania, lubavad puuetega inimestel siseneda koos oma juht- ja abikoeraga.

Mõned liikmesriigid, näiteks Belgia, Hispaania⁽⁷⁸⁾ ja Rumeenia,⁽⁷⁹⁾ on seadusega kehtestanud hääletuskabiinide tehnilised näitajad. Hääletuskabiinid peavad olema kujundatud nii, et need vastaksid puuetega inimeste, eelkõige ratastoolikasutajate vajadustele. Näiteks Luksemburgis, Prantsusmaal ja Itaalias peab iga valimisjaoskonnas olema üks kabiin ette nähtud puuetega inimestele. See kabiin peab olema vähemalt kindlaksmääratud miinimumsuurusega, paigutatud alale, mis võimaldab piisavat pööramisruumi, ja varustatud konkreetsete funktsioonidega, näiteks horisontaalsete käsipuude, teatava kõrgusega või reguleeritava jalaruumiga laudade või riiulite ja piisava valgustusega. Mõned liikmesriigid, näiteks Madalmaad, pakuvad ka valgustusega lugemisluupe. Muud hääletamiseks kasutatavad vahendid, näiteks pastapliiatsid või pliiatsid, peavad olema puuetega inimestele hõlpsasti kättesaadavad.

Kui valijad peavad oma hääletussedelid ise hääletuskasti laskma, on oluline ka hääletuskastide juurdepääsetavus. Hääletuskast peab olema kergesti eristatav ja paigutatud alale, mis võimaldab takistusteta juurdepääsu ja kus on piisavalt manööverdamisruumi. Hääletuskasti ava ja elektrooniliste hääletusseadmete juhtimisseadmed peavad asuma teataval kõrgusel. Isikutel, kes ei ulatu hääletuskasti avani, peab olema võimalik kasutada ohutusnõuetele vastavat astet. Näiteks

---

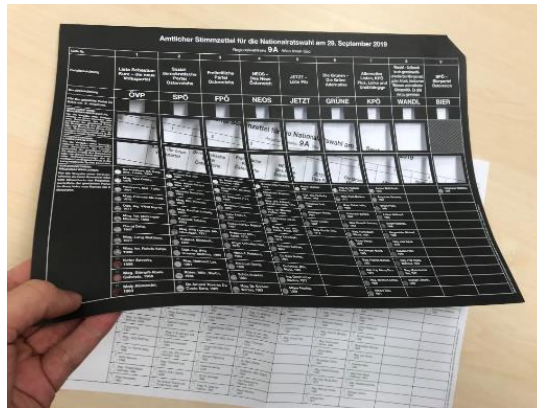
⁷⁸ Vastavalt [3. juuni korraldusele INT/511/2022](#), millega muudetakse [16. aprilli kuningliku dekreediga 605/1999 sätteid valimisprotsessi täiendava reguleerimise kohta](#), peavad hääletuskabiinid olema täielikult juurdepääsetavad.

⁷⁹ [Alalise valimisameti otsus nr 44/2016 valimisjaoskondade tegutsemiskohtade ja nende minimaalse varustatuse miinimumnõuete kohta](#).

Prantsusmaal peab seaduse kohaselt olema valimisjaoskonnas asuv hääletuskast juurdepääsetav ka ratastoolikasutajatele.

Mõnes liikmesriigis (nt Eestis) on hääletamisruumides laudad ja sirmid, tänu millele saavad valijad täita hääletussedelid istudes või ratastoolis. Valijate abistamiseks hääletussedelite täitmisel ja kandidaatide nimekirja lugemiseks on olemas luubid. Saadaval on viipekeelse tõlke kaugteenused, mis võimaldavad viipekeelt kõnelevatel valijatel hõlpsamini suhelda valimisringkonna komisjoni liikmetega. Selleks et pimedad või nägemispuudega inimesed saaksid valimisnimekirjades või kohalolekulehtedel õigesse kohta alla kirjutada, soovitatakse Prantsusmaal kasutada allkirjastamiseks kontrastse värviga abivahendit (aknaga väike plastist joonlaud).

Austrias kasutatava hääletussedeli näidis.

7.3 Paber kandjal hääletussedelite kättesaadavuse parandamine

Austrias, Taanis,⁽⁸⁰⁾ Ungaris, Luksemburgis,⁽⁸¹⁾ Saksamaal, Sloveenias, Iirimaa, Portugalis ja Hispaanias peavad valimisjaoskonnad olema varustatud paberkandjal hääletussedelite, sealhulgas punktkirjas hääletussedelite puhul spetsiaalsete trafarettidega. Madalmaades ja Maltal on nendele trafaretile lisatud ka audiotugi või paberil selgitavad materjalid, nagu Portugalis ja Hispaanias, mis selgitavad, kuidas trafaretti kasutada, kuidas hääletussedel on üles ehitatud, millised kandidaadid ja erakonnad kandideerivad ning millist trafaretti ava iga kandidaadi puhul kasutada.

Iirimaa toetab punktkirjas trafaretti kasutamist telefoniliin, millele helistades saavad valijad kuulata hääletussedeli kujunduse kirjeldust ja kandidaatide järjestust. Austrias parandati pärast hiljutisi seadusemuudatusi hääletussedelit, lisades ühele küljele kaldserva nägemispuudega inimeste jaoks, ning samuti on kavas võtta kasutusele hääletuskaardi trafarett. Tšehhis on postitatavatele hääletussedelitele lisatud hääletamisjuhenditel QR-koodid, mis suunavad viipekeelsele videole. Mitmes

⁸⁰ Ainult rahvahääletustel, kus saab hääletada ainult „jah“ või „ei“.

⁸¹ Valitsus pakub koostöös keskusega Centre pour le développement des compétences relatives à la vue (CDV) nägemispuudega valijatele valispäeval taktiilset hääletamiseseadet. See taktiilne hääletamiseseade on saadaval igas valimisjaoskonnas ja valija saab seda tellida ka otse CDVst, et see oleks valijale kättesaadav, kui ta on otsustanud hääletada posti teel.

liikmesriigis, näiteks Belgias ja Madalmaades, on puuetega valijatele kättesaadavad abivahendid, näiteks lugemislubid.

Taanis võivad valijad, kes vajavad iseseisvalt hääletamisel abi, kasutada tehnilisi abivahendeid, näiteks paksemat musta pliitsit, mis aitab valijal näha, kuhu hääletussedelile märgi teha, suurendusklaasi, mis suurendab hääletussedelit ja muudab selle paremini loetavaks, ning LED-lampi paremaks valgustuseks, mis on abiks kõigile, kellel on nägemispuue. Valija saab reguleerida lambi heledust, värvi ja valgustugevust. Neid vahendeid täiendab CCTV (sisetelevisioon), mis pakub suurendatud hääletussedel kuvavat spetsiaalset ekraani, mille suurendust ja kontrastsust saab valija reguleerida. Lisaks peab olema reguleeritav laud, mis võimaldab ratastoolis valijatel hääletussedelit täita.

Leedus kasutatavad hääletussedelite kaustad.

Leedu pakub punktkirjas tähistatud paberist kaustu, kuhu valijad saavad panna tavalised paberil hääletussedelid. Maltal on iga valimisjaoskond varustatud audioseadmega, mis loeb hääletussedelite sisu ette. Madalmaades kasutavad välismaalt hääletavad kodanikud lühendatud hääletussedelit. Nad saavad valida, kas nad soovivad saada hääletussedeli postiga või e-posti teel. Koos hääletussedeliga saadetakse dokument erakondade ja kandidaatide kohta. Kõigis valimisjaoskondades on välja pandud suureformaadilised kandidaatide nimekirjad.

Madalmaades võivad kognitiivse puudega valijad saada (väljaspool hääletuskabiini) selgitusi selle kohta, kuidas hääletussedel toimib. Paljud omavalitsused ja kodanikuühiskonna organisatsioonid korraldavad enne valimisi hääletamiskoolitusi. Lisaks saavad kognitiivse puudega valijad vaadata veebisaidil esitatud selgitusi⁽⁸²⁾.

Madalmaades kavandatakse uut hääletussedelit. See hääletussedel vastab paremini ka puuetega inimeste vajadustele. Kirjatüüp on suurem ja kergemini loetav. Lisatud on erakondade logod, et muuta erakonnad nähtavamaks ja kergemini leitavaks. Uue hääletussedeli jaoks töötatakse välja ka universaalne trafarett nägemispuudega inimeste jaoks. Eesmärgiks on, et omavalitsusel oleks vähemalt üks trafarett, mida toetab kõlar. Rumeenia on ka uurinud, kuidas lihtsustada paberikandjal

---

⁸² [Kuidas hääletamine toimub?](#)

hääletussedelit, lühendades selle ühele lehele, mis võib parandada üldist juurdepääsetavust, sealhulgas nägemispuudega valijate jaoks⁽⁸³⁾.

7.4. Hääletusseadmete juurdepääsetavuse parandamine

Belgia töötas 2018. aasta kohalike valimiste ja 2019. aasta föderaalvalimiste jaoks välja katseprojekti, et täiendada elektroonilisi hääletamisarvuteid audiomooduliga, mis võimaldaks nägemispuudega inimestel iseseisvalt hääletada. Katseprojekt töötati välja tihedas koostöös puuetega inimeste organisatsioonide ja nägemispuudega inimesi esindavate ühendustega. Seda projekti ei olnud logistilistel põhjustel võimalik suures mahus rakendada.

Bulgaarias on hääletusseadmete kasutamine kohustuslik nii riigis kui ka välismaal asuvates valimisjaoskondades, kus on vähemalt 300 valijat. Kasutajaliides on varustatud puutekraaniga. Kui valija on oma hääle andnud, prindib seade paberkandjal tõendi, mida valija saab kontrollida. See võimaldab hääli ka käsitsi lugeda, kui elektrooniliselt salvestatud hääled peaksid kaotsi minema. Bulgaaria valimisseadustiku kohaselt tuleb hääletusseadmed kavandada, rakendada ja neid hooldada nii, et muu hulgas oleks tagatud lihtne ja arusaadav juurdepääs seadmega hääletamise mehhanismidele ja meetoditele, sealhulgas lihtsustatud juurdepääs nägemis- või liikumispuudega valijatele.

Alates muutmiseseaduse ZVDZ-C jõustumisest 20. mail 2017 ei kasutata Sloveenia valimistel ja rahvahääletustel enam puuetega valijatele mõeldud hääletusseadmeid⁽⁸⁴⁾. Õigusakti muudeti, et tagada kõigi valimisjaoskondade täielik juurdepääsetavus puuetega inimestele. Seadusandja järgis ka teiste riikide⁽⁸⁵⁾ eeskujuga ja võimaldas puuetega inimestel lisaks valimisjaoskondades hääletamisele ka posti teel hääletada.

7.5. Täiendavad hääletusmeetodid

Mitu liikmesriiki lubavad valijatel, kes ei saa valimispäeval valimisjaoskonda tulla, hääletada eelnevalt kas kodust, haiglast (nagu Maltal, Portugalis ja Taanis) või enne valimispäeva avatud valimisjaoskonnas (nagu Austrias, Eestis, Leedus, Lätis, Maltal, Portugalis, Rootsis, Saksamaal, Sloveenias, Soomes ja Taanis,).

Mitmes liikmesriigis, näiteks Austrias, Belgias, Iirimaa, Itaalias, Leedus, Lätis, Rumeenias,⁽⁸⁶⁾ Saksamaal, Taanis ja Ungaris, on puuetega inimestel võimalus hääletada juurdepääsetavas valimisjaoskonnas. Madalmaades ei määrata valijaid ühe valimisjaoskonna juurde. Nad saavad oma valijakaardiga hääletada oma omavalitsuse mis tahes valimisjaoskonnas. Sellistes liikmesriikides nagu Eesti,

---

⁸³ Alalise valimisameti koostatud [võrdlusuuring meetodite, menetluste ja tehniliste vahendite kohta, mida kasutavad teised riigid, et tagada puuetega inimeste juurdepääs valimisprotsessile](#).

⁸⁴ Seadusandja võttis arvesse hääletusseadmete kasutamise ulatust kõikidel valimistel, hääletusseadmete kasutamise eelarvelist kulu ja teiste ELi liikmesriikide eeskirju.

⁸⁵ Hääletamine posti teel, nagu on ette nähtud Austria õigusaktidega.

⁸⁶ Presidendivalimised.

Horvaatia, Iirimaa, Madalmaad ja Malta avatakse haiglates ja/või muudes raviasutustes spetsiaalsed valimisjaoskonnad.

Mõnes liikmesriigis (nt Horvaatia, Rootsi, Sloveenia, Taani ja Tšehhi) on võimalik hääletada väljaspool valimisjaoskonda, kas esimesel korral või valimisjaoskonna sissepääsu juures.

Mitmes liikmesriigis (nt Austria, Bulgaaria, Eesti, Horvaatia, Iirimaa, Itaalia, Leedu, Läti, Portugal, Rootsi, Rumeenia, Sloveenia, Taani, Tšehhi ja Ungari) kasutatakse mobiilset hääletamist, mis tähendab, et valimiste korraldamise eest vastutava ametiasutuse ametnik toob hääletuskasti valija juurde (koju, haiglasse või mujale). Mõned liikmesriigid, sealhulgas Soome, Luksemburg,⁽⁸⁷⁾ Itaalia (mõned omavalitsused), Portugal ja Poola, pakuvad valijatele, sealhulgas puuetega inimestele, eritingimustel isegi tasuta transporti valimisjaoskondadesse. Belgia toetab samuti transporti valimisjaoskondadesse.

Puuetega inimesed võivad saada hääletamise ajal abi kõigis liikmesriikides. On mõningaid erinevusi selles, kes võib valijat abistada ja millistele tingimustele peab valija vastama. Enamikus liikmesriikides, näiteks Austrias, Belgias, Hispaanias, Rootsis, Saksamaal, Sloveenias, Taanis ja Ungaris, võib puuetega valijaid ilma piiranguteta abistada iga isik, keda asjaomane puudega isik usaldab.

Posti teel hääletamine (kas riigisiselt või välismaalt) on võimalik 20 liikmesriigis. Riigisiselised posti teel hääletamise tavad on ELis erinevad. Ainult mõned liikmesriigid, näiteks Saksamaa ja Hispaania, lubavad posti teel hääletada kõigil valijatel. Teistes liikmesriikides, näiteks Austrias, Iirimaa, Leedus, Madalmaades ja Sloveenias, on see meetod piiratud konkreetsete rühmadega, näiteks puuetega valijatega või välismaal valijatega.

Eestis on võimalik hääletada veebis ning valijad saavad valida, kas minna valimispäeval valimisjaoskonda või anda oma hääl valimisperioodi jooksul veebisaidil. Eesti valimisseaduse kohaselt peab hääletamiskeskus toetama nägemispuudega isikuid. Seda nõuet täidetakse praktikas, võimaldades sellel rühmal kasutada oma hääleõigust ilma abita.

Prantsusmaal kasutatakse veebipõhist hääletamist välismaal elavate Prantsusmaa kodanike esindajate valimiseks parlamendivalimistel ja konsulaarvalimistel. Veebipõhiseks hääletamiseks peavad Prantsusmaa valijad ametlikult elama välismaal ja olema registreeritud konsulaarvalijate nimekirjas. Samuti peavad nad olema nimekirjas registreeritud kehtiva e-posti aadressi ja telefoninumbriga, et saada endale kasutajanimi (e-posti teel) ja salasõna (SMSi teel). Muud vorminõuded puuduvad⁽⁸⁸⁾. 2022. aasta presidendivalimistel said välismaal elavad Prantsusmaa

---

⁸⁷ Eritransporditeenuse Adapto kasutajad, kellel on Adapto kaart, saavad sõita valimisjaoskonda Adapto teenust kasutades. Valimisjaoskonda ja sealt tagasi tehtavaid sõite ei arvata nende igaaastastest Adapto reise kvoodist maha. Teenuse tellimiseks saavad kasutajad helistada mobiliteit.lu teenuse numbril 2465-2465 või broneerida teenuse adapto.lu mobiilirakenduse abil, valides „Elections/Wahlen“.

⁸⁸ „Présentation du vote par internet“, Ministère de l'Europe et des Affaires étrangères.

valijad hääletada veebis viis päeva järjest. Euroopa ja välisasjade ministeeriumi veebisaidil on avaldatud rida küsimusi ja vastuseid, mis on konkreetselt seotud veebipõhise hääletamisega.

2023. aastal kasutas Saksamaa veebipõhist hääletust oma sotsiaalpoliitilistel valimistel, mille käigus valiti riikliku haigekassa ja pensionikindlustusfondi üle järelevalvet teostav nõukogu. Umbes 22,3 miljonil inimesel oli 51 päeva jooksul võimalus hääletada kas veebis või traditsiooniliselt posti tee⁽⁸⁹⁾.

Belgias, Madalmaades, Poolas ja Prantsusmaal kasutatakse volikirjaga hääletamist. Belgias ja Poolas saavad volikirjaga hääletada need valijad, kes ei saa teatava haiguse või tervisehäire, halva tervise või vanaduse tõttu valimisjaoskonda minna, sealhulgas puuetega inimesed. Prantsusmaal ja Madalmaades saavad kõik valijad hääletada volikirja alusel. Rootsi valijad võivad hääletada kulleriga, st et teine isik viib valija antud hääle valimisjaoskonda.

7.6. Juurdepääs valimisvaidluste lahendamisele

Mitu liikmesriiki on võtnud konkreetseid meetmeid, mis võimaldavad puuetega inimestele juurdepääsu õigussüsteemile, näiteks andes teavet juurdepääsetavas vormis või tehes kättesaadavaks konkreetsed vormid, sealhulgas digitaalsed meetodid kaebuste esitamiseks⁽⁹⁰⁾. Juurdepääs valimisvaidluste lahendamisele hõlmab ka tagamist, et kaebuste esitamise mehhanismid oleksid kättesaadavad ja et ka kohtuistungite või vaidluste lahendamise kohad oleksid juurdepääsetavad.

Rumeenia kohustus puuetega inimeste õigusi käsitleva riikliku strateegia raames avaldama valimisõigustega seotud taotluste ja kaebuste vormid juurdepääsetavas vormingus. Leedu seadis valimisvaidluste lahendamiseks sisse juurdepääsetava infosüsteemi, mida valijad saavad kasutada kaebuste esitamiseks. Hispaanias võivad valijad esitada kaebusi valimisjaoskondade kohta, mis ei vasta õigusnormidest tulenevatele juurdepääsunõuetele. Iirimaaal tegelevad valimisametnikud mis tahes küsimustega, mis tekivad seoses koha juurdepääsetavusega, ja nad vastutavad valimisürituste läbiviimise eest igas valimisringkonnas.

7.7. Andmete kogumine puuetega kodanike valimistel osalemise kohta

Puuetega kodanike valimistel osalemise kohta on oluline koguda statistikat, et kontrollida, kui tõhusalt nad saavad oma valimisõigust kasutada. See võib aidata hinnata puuetega inimeste jaoks kehtestatud meetmeid ja võib viia tõhusamate lahendusteni. Samamoodi on disagegeeritud andmed puuete kohta kasulikud ELi ja riiklikke valimisi käsitlevate teadlikkuse suurendamise kampaaniate jaoks, edendades nende ulatust ja tõhusust.

---

⁸⁹ [„Online Voting Powers Social Elections in Germany“](#).

⁹⁰ [ELi õigusemõistmise 2022. aasta tulemustabel](#).

Valimistel kasutatavad registreerimismenetlused, sealhulgas valijate registreerimine, kandidaatide registreerimine, spetsiaalsetele hääletamismenetlustele juurdepääsu võimaldamine või valijate registreerimine valimisjaoskonnas, võivad anda ametiasutustele võimaluse koguda teavet selle kohta, millistes valimisringkondades elavad puuetega valijad, kui palju on eri valimisringkondades puuetega valijaid ja milliseid abinõusid nad vajavad, et osaleda valimistel teistega võrdsetel alustel.

Statistiliste andmete kogumine puude liigi kaupa või uuringute läbiviimine mitme teguri kohta, mis on seotud puuetega inimestega ja valimisjaoskondade juurdepääsetavusega, võib aidata valimisasutustel oma vahendeid tõhusamalt jaotada. Kõigi asjaomaste asutuste vahendite ja andmete koondamine, sealhulgas statistilise teabe ühendamine puuet ja kaasamist käsitlevate haldusandmetega, annab täpsema pildi sellest, millist toetust puuetega inimesed oma valimisõiguse tõhusaks kasutamiseks vajavad.

Isikuandmete töötlemine peab toimuma täielikus kooskõlas isikuandmete kaitse üldmäärusega. Terviseandmed, näiteks isiku puuet puudutavad isikuandmed, on isikuandmete eriliik, mis on kõnealuse määruse alusel erilise kaitse all.

Näiteks Rumeenia agregeerib puuetega inimeste valimistel osalemise andmeid, võrreldes puudetunnistusega isikute arvu ja valijate arvu. See põhineb alalise valimisameti ja riikliku puuetega inimeste õiguste ameti vahelisel ametlikul kokkuleppel ning tagab andmekaitse nõuete täitmise.

Rootsi kogub statistilisi andmeid puuetega inimeste valimistel osalemise kohta (nagu on näidatud allpool esitatud joonisel).

Valimisaktiivsus 2018. aasta parlamendivalimistel puude liigi järgi.

Kuulmiskahjustus
Kuulmiskahjustus puudub

Nägemispuue
Nägemispuue puudub

Väga piiratud liikumisvõime
Piiratud liikumisvõime
Liikumisvõime ei ole piiratud

Tõsine astma
Kerged astma sümptomid
Astma puudub

Tõsine allergia
Kerged allergia sümptomid
Allergia puudub

Tõsine psüühiline haigus
Psüühilise haiguse kerged sümptomid
Psüühiline haigus puudub

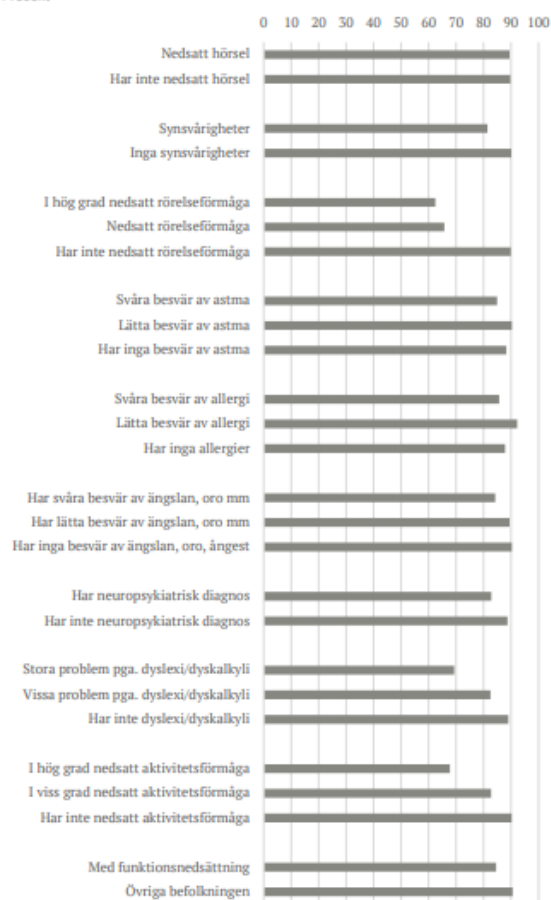
Neuropsühhiaatiline diagnoos
Neuropsühhiaatiline diagnoos puudub

Suured probleemid düsleksia või düskalkuliaga
Mõningad probleemid düsleksia või düskalkuliaga
Probleemid düsleksia või düskalkuliaga puuduvad

Tegevusvõime on oluliselt vähenenud
Tegevusvõime on mõningal määral vähenenud
Tegevusvõime ei ole vähenenud

Puuetega inimesed
Puueteta inimesed

Diagram 7.3. Valdeltagande i riksdagsvalet 2018 efter typ av funktionsnedsättning. Procent

Mitu liikmesriiki, näiteks Ungari ja Hispaania, koguvad andmeid valijate kohta, kes taotlevad hääletamise erikorra kasutamist. Alates 2016. aastast. Leedu haldab kodus hääletamise õigust omavate isikute, sealhulgas puuetega ja üle 70-aastaste valijate elektroonilist registrit. Luksemburgis on selliste andmete kogumine eriti oluline, kuna valimistel osalemine on kohustuslik kõigile registreeritud valijatele kuni 75. eluaastani. Luksemburg korraldab ka uuringuid, et koguda andmeid mitme teguri kohta, mis on seotud puuetega inimestega ja valimiste juurdepääsetavusega.

7.8. Valimiste juurdepääsetavuse järelevalve ja hindamine

Pärast valimisi uuritakse tavaliselt valimiste sujuvust ja usaldusväarsust ning hinnatakse eeskirjade rakendamist ja vahendite kasutamist. Mitmes liikmesriigis (Leedu, Rootsi ja Rumeenia) peavad valimisametused eelkõige hindama, kuidas valimisprotsess toimus. Iirimaa uuel valimiskomisjonil on õigusnormidega antud volitused valimisjärgse läbivaatamise korraldamiseks. Läbivaatamise käigus uuritakse, kuidas valimisametnikud ja juhatajad (kes juhivad valimisjaoskondi) toetasid valimisjaoskondades pimedaid, piiratud teovõimega ja kirjaoskamatu valijaid, et hõlbustada hääletamist. Hispaania koostab küsimustikke, et hinnata valimiste vastavust juurdepääsetavusnõuetele, ja koostab pärast iga valimisprotsessi juurdepääsetavuse aruandeid. Ta nimetab igas valitsuse delegatsioonis (19) ja alamdelegatsioonis (52) valimiste juurdepääsetavuse juhid, kes vastutavad juurdepääsetavuse eest igas valimisprotsessis, tegutsevad siseministeriumi

kontaktisikutena ja teevad kiireid järelkontrole kõigi valimiste juurdepääsetavusega seotud juhtumite puhul. Madalmaad viivad läbi sarnaseid hindamisi ja valimisjärgseid uuringuid. Madalmaades saavad valijad kasutada vihjeliini „Piiranguteta hääletamine“ (Meldpunt Onbeperkt Stemmen), et teatada positiivsetest või negatiivsetest kogemustest ja teha ettepanekuid valimiste juurdepääsetavuse parandamiseks.

Prantsusmaal tehakse valimiste juurdepääsetavuse üle valimiste ajal järelevalvet ja hinnatakse seda pärast valimisi. Valimiste ajal teostavad järelevalvet sõltumatu organ – riiklik puuetega inimeste nõuandekogu – ja kodanikuühiskonna organisatsioonid. Nende hinnangud avaldatakse veebis⁽⁹¹⁾. Pärast valimisi hindavad valimiste korraldamise eest vastutav siseministerium ja riiklik puuetega inimeste komitee koos kodanikuühiskonna organisatsioonide ja erakondadega seda, mis valimiste korraldamisel toimis ja mida saaks enne järgmisi valimisi parandada.

Samuti annab komisjon iga kord pärast Euroopa Parlamendi valimisi välja aruande, milles käsitletakse puuetega inimestel esinenud probleeme.

8. Lõppmärkused

Võrdõiguslikkus ja mittediskrimineerimine ning puuetega inimeste integreerimine on ELi põhiväärtused ja kujutavad endast ELi põhiõiguste hartas sätestatud põhiõigusi. 2021. aasta märtsis esitas komisjon võrdõiguslikkuse liidu edendamiseks uue edasipüüdliku puuetega inimeste õiguste strateegia aastateks 2021–2030. Strateegia eesmärk on parandada puuetega inimeste elu, sealhulgas tagada nende osalemine valimistel võrdsetel alustel.

Kuigi liikmesriigid on üha enam tunnustanud seda, kui tähtis on tagada puuetega kodanikele võrdne juurdepääs valimistele, ja tegelenud selle küsimusega, on EL samuti võtnud vastu mitu juurdepääsetavust käsitlevat õigusakti ja standardit, mis võivad olla kasulikud viitmaterjalid juurdepääsetavuselementide lisamisel valimisprotsessi erinevatesse etappidesse.

Käesolev heade valimistavade juhend on koostatud selleks, et toetada liikmesriike heade tavade ja eriteadmiste vahetamisel ning üldisemalt nende jõupingutusi tagamaks, et puuetega kodanikud saaksid tõhusalt kasutada oma valimisõigust.

Liikmesriikide võetud peamised meetmed on järgmised⁽⁹²⁾:

- eelhääletamise meetodid ja alternatiivsed hääletamisviisid, sealhulgas isiklik eelhääletamine, posti teel hääletamine, veebipõhine hääletamine, mobiilne hääletamine, väljaspool valimisjaoskonda hääletamine, valimisjaoskonna vahetamine või valimine, valija poolt vabalt valitud isiku abil hääletamine;
- hääletamise erikorra kehtestamine, et tagada, et isikud, kes elavad hooldekodus või viibivad pikaajalise hoolduse asutuses või haiglas, või isikud,

---

⁹¹ „[Observatoire de l'accessibilité des campagnes électorales et des scrutins de 2022](#)“.

⁹² Enamik meetmeid aitab parandada kõigi rühmade, sealhulgas eakate inimeste juurdepääsu valimistele.

kes ei saa oma kodust lahkuda, ei kaotaks oma hääleõigust, pöörates erilist tähelepanu kinnistele hooldekodudele;

- mitmesuguste abivahendite kättesaadavaks tegemine, näiteks punktkiri, QR-koodid, suur trükikiri, audio- ja kergesti loetavad juhendid, punktkirjas ümbrikud, taktilised trafaretid, suurendusklaasid, lisavalgustus, kirjutusvahendid ja templid;
- standardid, mis käsitlevad inimtoe pakkumist telefoni teel või viipekeeletõlgi abil ning juurdepääsetava transpordi pakkumist valimisjaoskonda sõitmiseks;
- lihtsustatud menetlused abinõude taotlemiseks.

Rohkem võiks toetada tavasid, mis keskenduvad puuetega inimeste iseseisvuse ja salajasuse tagamisele hääletamisel, näiteks kasutades hääle andmiseks punktkirjas trafaretti, mille saab asetada hääletussedelile. See võib täiendada tavasid, mis võimaldavad valijatel kasutada hääletamisel teiste isikute abi.

Riigiasutused võivad kaaluda ka nende kodanike erivajaduste täiendavat arvessevõtmist, kellel on vaimse tervise häired, mis võivad mõjutada nende hääletamiskogemust, sealhulgas depressioon ja ärevus (pikaajaline või ajutine)⁽⁹³⁾.

Juurdepääsetavus ei tähenda ainult praktilisi meetmeid. See hõlmab sotsiaalset keskkonda, milles inimesed valimisprotsessis osalevad. Seda on vaja täiendavalt uurida. Samuti võiks kaaluda edasist tööd ja poliitikameetmeid seoses sellega, kuidas valimisjaoskondade töötajad saavad puuetega kodanikke toetada (lisaks abi andmisele, kui seda palutakse) ja kuidas nad saavad luua kaasava keskkonna. Näitena võib tuua keelejuhised (nagu on esile toodud Prantsusmaa meediasuunistes), kui suheldakse puuetega kodanikega kui valijate või kandidaatidega, meetmed sotsiaalse keskkonna loomiseks, et toetada poliitikas osalemist, eriti poliitiliste kandidaatide jaoks,⁽⁹⁴⁾ ning võrgustike, mentorluskavade ja väljundite loomine, mis teavitavad puuetega kodanikke nendest võimalustest ja toetavad nende osalemist valimistel.

Selge keelekasutus ja juurdepääsetavad teabematerjalid on olulised ka väär- ja desinformatsiooni vastu võitlemiseks, sest puuetega inimesed võivad olla eriti ohustatud. COVID-19 pandeemia tõttu toimusid muutused hääletamismenetlustes, näiteks posti teel hääletamise või kaughääletamise võimaluste suurem kasutamine, mis võis viia puuetega inimeste valimisvõimalusi toetavate tavade väljatöötamiseni.

Puuetega inimeste valimisõigusi käsitlevaid teadlikkuse suurendamise kampaaniaid ja muid teavitustegevusi võiks edasi arendada, et toetada valimisametnike, valimiste vaatlejate, erakondade ja üldsuse üldist teadlikkust. Ametlikes dokumentides on teatav teadlikkuse tase, sest mitu näidet osutavad juhiste andmisele konkreetse keele ja kategooriate kasutamise kohta, sealhulgas juhiste andmisele valimiste korraldajatele, mis näib olevat soovitatav. See hõlmab teabe esitamist selle kohta, millist liiki puudega inimesed kuuluvad kategooriasse „puuetega kodanikud“, ja selle

---

⁹³ Vt näiteks Iirimaa hiljutine valimisreformi seadus (2022).

⁹⁴ Vt Rumeenia ettepanek seadusandlike muudatuste kohta rahalise toetuse andmiseks.

teabe väljatöötamist koostöös puuetega inimeste esindusorganisatsioonidega (nagu Belgias, Lätis ja Soomes).

Tõhusad koolituskursused hõlmavad selliseid aspekte nagu ülevaate andmine puuetega inimeste valimisõigustest, juurdepääsetavad hääletamistavad ja -kohad, puuetega inimestele kättesaadavad mõistlikud abivahendid, puuetega valijate toetamise viisid ja erandolukorra plaanid probleemide tekkimise korral. Lisaks võiks koolitus sisaldada enesehindamise diagnostikat, testimist ja sertifitseerimist, et tuvastada varjatud puudused või teabest puuduliku arusaamise. Hea näide selle kohta pärineb Taanist, kus valimisametnikud (ja teised) läbivad oma teadmiste kontrollimiseks viktoriini.

Võimaluse korral võiksid rakendatavad meetmed tagada, et puuetega kodanike valimiskogemus oleks võimalikult võrreldav teiste kodanike omaga. See võiks minna kaugemale lihtsalt mingis vormis juurdepääsu võimaldamisest. Näitena võib nimetada automaatset valimisregistrit (nagu enamikus liikmesriikides), nii et hääletamiseks ei ole vaja registreeruda, või lihtsustatud registreerimismenetlusi (nagu Iirimaa) või valimisjaoskondades pigem rohkemate juurdepääsetavusmeetmete pakkumist kui alternatiivsete hääletamisviiside (näiteks posti teel hääletamine) võimaldamist, mis ei anna samal määral avalikus elus osalemise tunnet. See võib hõlmata ka valimisjaoskonna õhkkonna loomist muudes tingimustes, näiteks võimaldades hooldekodus elavatel puuetega inimestel hääletada kindlaksmääratud päeval oma keskkonnas (näiteks „kinnised valimisjaoskonnad“ Poolas).

Praegused andmekogumid ei hõlma konkreetselt probleeme, millega puuetega kodanikud võivad oma valimisõiguse kasutamisel kokku puutuda. Kui koguda rohkem statistilist teavet puuetega kodanike kohta (nagu Rootsis ja Rumeenias), saaksid ametiasutused paremini aru, kuidas valimiskogemused võivad puude vormist sõltuvalt erineda ning kuidas seda teavet saaks kasutada selliste uurimisprojektide ühiseks kavandamiseks, mis kohandaksid andmete kogumist puuetega inimeste vajadustele vastavaks. Head näited on järgmised: uute hääletamisvahendite/tehnoloogiaseadmete katsetamine erinevate juurdepääsuvajadustega kodanike abil, et uurida võimalikke soovimatuid tagajärgi või rahuldamata vajadusi; selliste kvantitatiivsete vahendite väljatöötamine, mis võimaldavad koondada ja analüüsida tulemusi eri liiki puuete alusel; selliste kvalitatiivsete uurimistulemuste kasutamine, mis annavad põhjaliku ülevaate inimeste tegelikust kogemusest, et paremini mõista, kuidas nad sooviksid avalikus ja poliitilises elus osaleda. Isikuandmete töötlemine statistilistel eesmärkidel peab toimuma täielikus kooskõlas isikuandmete kaitse üldmäärusega.

Puuetega kodanike valimistega seotud vajaduste tõhusaks rahuldamiseks võiks kasutada standardmeetmeid, et hinnata nii ebavõrdsuse ulatust hääletamisele juurdepääsul kui ka selle ebavõrdsuse vähendamiseks rakendatud lahenduste tõhusust.

Kavandades meetmeid, mille eesmärk on toetada puuetega inimeste osalemist valimistel, võiks konsulteerida puuetega inimeste esindusorganisatsioonidega.

Komisjon esitab 2024. aasta detsembris soovitusel, mis käsitlevad kaasavaid ja paindlikke valimisprotsesse liidus, sealhulgas meetmeid, millega edendatakse puuetega inimeste juurdepääsu valimistele.

Edasised arutelud puuetega inimesi kaasavate valimiste teemal toimuvad Euroopa valimiskoostöö võrgustiku raames.

1. lisa. Raamistik, mis võimaldab puuetega inimestele juurdepääsu valimistele

Aeg	Ülesanded
Enne valimisi	<ul style="list-style-type: none"> - Töötada välja puuetega inimesi käsitlevad tegevuskavad, sealhulgas juurdepääsetavate valimiste kontrollnimekirjad, ning kaasata puuetega inimeste esindusorganisatsioonid selliste kavade koostamisse. - Tagada, et puuetega inimestel oleks juurdepääs valimisteabele mitmel viisil ja kättesaadaval kujul. - Tagada, et valimisametuste veebisaidid oleksid juurdepääsetavad. - Viia läbi teadlikkuse suurendamise meetmeid, koolitusi ja harivaid tegevusi, sealhulgas koostöös puuetega inimeste esindusorganisatsioonidega. - Valida valimisjaoskonna jaoks ruumid, mis on juurdepääsetavad, sealhulgas kasutades koos puuetega inimeste esindusorganisatsioonidega välja töötatud kontrollnimekirju. - Kujundada hääletuskeskkonnad nii, et neid oleks lihtne lugeda, ja kasutada abivahendeid. - Kujundada juurdepääsetavad valimisjaoskonnad, minnes kaugemale füüsilisest juurdepääsetavusest. - Tagada, et hääletuskeskkonnad on varustatud tarkvaraga, mis võimaldab hõlpsasti lisada juurdepääsetavuselemente. - Kujundada hääletuskabiinid ja hääletuskastid nii, et need oleksid juurdepääsetavad väga mitmesugustele valijatele. - Soetada juurdepääsetavuse parandamiseks vahendeid, nagu suurendusklaasid, lambid, paberikandjal hääletuskeskkonnade taktiilsed ja/või punktkirjas trafaretid, taktiilsed kleebised hääletuskastide jaoks, suured pliiatsid, suures kirjas trükised, audiofailid (nt DAISY⁽⁹⁵⁾), videofailid koos täieliku transkriptsiooniga, subtiitrid, viipekeelne tõlge. - Näha ette täiendavad hääletusmeetodid ja muud erikorrad, sealhulgas posti ja veebi teel hääletamine, eelhääletamine, mobiilne hääletamine, hääletamine väljaspool valimisjaoskonda, volikirja alusel hääletamine ja võimalus valida teine valimisjaoskond. - Kajastada valimisametnike käsiraamatutes puudega seotud küsimusi. - Konsulterida valimiseeskirjade koostamisel puuetega inimeste esindusorganisatsioonidega ja kaasata neid käitumisjuhendite,

⁹⁵ [European Inclusive Publishing Forum](#).

Aeg	Ülesanded
	sealhulgas kandidaatide nimekirjade koostamise kaasava tava väljatöötamisse.
Valimiste ajal	<ul style="list-style-type: none"> - Pakkuda valimisametnikele koolitust selle kohta, kuidas aidata puuetega inimesi hääletamisprotsessis. - Suurendada valimis- ja muude asjaomaste asutuste teadlikkust. - Levitada valimisalast teavet mitmel viisil ja juurdepääsetaval kujul. - Teha valimisdebatid ja -üritused juurdepääsetavaks. - Toetada poliitreklaami kättesaadavust, sealhulgas koostöös puuetega inimeste esindusorganisatsioonidega, ning pakkuda meediateenuste pakkujatele koolitust. - Toetada puuetega kandidaate, sealhulgas tagades viipekeeletõlkide olemasolu, ja korraldada arutelusid juurdepääsetavas vormis. - Aidata puuetega inimestel osaleda valimisametnikena, sealhulgas pakkudes juurdepääsu viipekeelsele tõlkele. - Toetada valijate osalemist, sealhulgas pakkudes valimisabi nende valitud isiku poolt ja rakendades väljaspool järjekorda hääletamise põhimõtet. - Teha valimistulemused teatavaks juurdepääsetavas vormis. - Tagada, et valimisvaidluste lahendamise menetlused oleksid puuetega inimestele juurdepääsetavad. - Toetada puuetega inimeste poolset valimiste vaatlemist ja jälgida valimiste juurdepääsetavust.
Pärast valimisi	<ul style="list-style-type: none"> - Koguda andmeid puuetega inimeste valimistel osalemise kohta. - Hinnata valimiste juurdepääsetavust ja kaasata sellesse hindamisse puuetega inimeste esindusorganisatsioonid. - Vaadata läbi õiguslikud, institutsioonilised ja haldustakistused. - Vaadata läbi valimisi käsitlevate veebisaitide juurdepääsetavus, sealhulgas koostöös puuetega inimeste esindusorganisatsioonidega. - Avaldada hindamistulemused juurdepääsetavas vormis. - Lihtsustada ja automatiseerida erinevaid eelregistreerimismenetlusi, sealhulgas valijate registreerimist, abinõude taotlemist ja puuetega inimestele juurdepääsu andmist vajalikele dokumentidele, ning tagada neile menetlustele juurdepääs. - Tugevdada valimisasutuste, puuetega inimeste esindusorganisatsioonide ja muude sidusrühmade vahelisi partnerlusi, et kõrvaldada tuvastatud puudujäägid, mis on seotud valimiskeskonna üldise juurdepääsetavusega.

2. lisa. Valimisjaoskondade juurdepääsetavuse hindamise kontrollnimekirja näited

a) Eesti

Hinnatavad kriteeriumid	Jah	Ei
Ühistransport ja parkla		

Hooneni, kus asub hääletamisruum on võimalik liikuda ühistranspordiga		
Hoone juures on parkimisvõimalused puuetega inimestele		
Parklast on tagatud takistuste vaba ligipääs hoone peasissepääsuni		
Liikumistee hooneni ja sisenemine		
Hooneni viiv tee ja peasissepääs on suunaviitadega märgistatud		
Hoonesse sisenemisel on võimalik kasutada kaldteed		
Kaldtee on käsipuudega ja tasase ning mittelibiseva pinnakattega		
Kaldtee on piisava laiusega (vähemalt 1,1 m)		
Hoone lävepakku on võimalik ratastooli kasutajal iseseisvalt ületada		
Hoone välisuks avaneb automaatselt või seda on lihtne avada		
Välisuksest sisenemine on vaba ehk uks ei ole lukus või avatav ainult fonoluku abi		
Liikumistee hoones hääletamisruumini		
Hääletamisruum on samal korrusel kui hoone peasissepääs		
Hääletamisruumini (kui see ei ole samal korrusel peasissepääsuga) viib lift või kaldtee		
Peasissepääsust hääletamisruumini viiv tee on piisava laiusega (vähemalt 1,5 m).		
Hääletamisruumini viiv liikumistee on vaba igasugustest takistavatest objektidest, sealhulgas lävepakkudest, mida ratastooliga ei saa ületada		
Hoone sisemised ukсед avanevad automaatselt või neid on lihtne avada		
Hääletamisruumini viiv tee on suunaviitadega märgistatud		
Hoone siseruumid on piisavalt valgustatud		
Liikumine hääletamisruumis		
Hääletamisruumis on piisavalt ruumi liikumiseks ka ratastoolis või muude abivahenditega		
Hääletamisruumi mahub istekohti, kus valijad, kes vajavad puhkust, saavad istuda		
Hääletamisruum on piisavalt valgustatud		

b) Soome⁽⁹⁶⁾

Saamine valimisjaoskonda	Jah	Ei
Kas valimisjaoskond on kergesti juurdepääsetav ja kas valimisjaoskonna lähedal on ühistranspordipeatus?		
Kas saatvad sõidukid (nt puuetega inimestele mõeldud taksod) pääsevad sissepääsu lähedale?		
Kas valimisjaoskonna lähedal on juurdepääsetavad parkimiskohad (laius 3 600 mm ja pikkus 5 000 mm)?		
Kas tee sissepääsuni on tähistatud?		
Kas tee sissepääsuni on hästi märgatav, sile, kõva pinnakattega ja libisemiskindel?		
Kas juurdepääsutee kalle ei ole suurem kui 5 % (1:20)?		
Sissepääs		
Kas valimisjaoskonna juurdepääsuteed on selgelt tähistatud?		

⁹⁶ [Invalidiliitto, „Äänestyspaikkojen esteettömyyden tarkistuslista“.](#)

Saabumine valimisjaoskonda	Jah	Ei
Kas sissekäigutrepi kõrval on kaldtee, mille kalle on kuni 8 % ja laius vähemalt 900 mm?		
Kas treppidel ja kaldteedel on mõlemal pool käsipuud?		
Kas välisukse ees on vähemalt 1 500 mm x 1 500 mm suurune platvorm?		
Kas välisukse avanemise poolel on vähemalt 400 mm vaba ruumi, mida ratastooli kasutaja vajab ukse avamisel?		
Kas välisukse laius on vähemalt 850 mm ja lävepaku kõrgus mitte üle 20 mm?		
Kas uks avaneb automaatselt või on muidu kerge (maksimaalne avamisjõud 10 N, st 1 kg)?		
Kas sissepääsu juures olevate porimattide või restide vahed ei ole suuremad kui 10 mm x 30 mm ja kas mattide või restide põhjustatud tasemevahe ei ole üle 20 mm?		
Kas tuulekoja sügavus ja laius on vähemalt 1 500 mm, kui mõlemad ukсед avanevad tuulekojast väljapoole?		
Kas tuulekoja laius on vähemalt 1 500 mm ja sügavus vähemalt 2 300 mm, kui üks ustest avaneb sissepoole?		
Valimisjaoskond		
Kas valimisjaoskonnas on vähemalt üks hääletuskabiin, kus saab hääletusedelit täita laua taga istudes?		
Kas hääletuskabiini laua (kõrgus 750–800 mm) all on põlvede jaoks ruum, mille minimaalne laius on 800 mm, sügavus 600 mm ja kõrgus 670 mm?		
Või kas valimisjaoskonnas on reguleeritava kõrgusega laudad?		
Kas hääletuskabiinides on mittepimestav ja piisav (500–750 luksi kirjutamise tasemel) valgustus?		
Kas valimisjaoskonnas on istekohad, kus valijad saavad vajadusel puhata?		
Kas nii eelvalimisjaoskonnas kui ka tegelikus valimisjaoskonnas on valimisabiline?		
Kui valimisametnike hulgas on abivahendi kasutajaid, peab valimisjaoskond olema varustatud juurdepääsetava tualetiga.		

3. lisa. Valimisjaoskonna ametnikele mõeldud üldiste soovitude näide

Hispaania

Valimisjaoskonna töötajana pidage meeles, et puuetega inimesed on iseseisvad ja sõltumatud ning neid tuleb sellisena kohelda.

Käituge loomulikult ja lugupidavalt. Ärge eeldage, et inimene vajab abi lihtsalt seetõttu, et tal on puue. Kui keskkond on juurdepääsetav, saavad puuetega inimesed tavaliselt raskusteta ise hakkama.

Juhinduge tervest mõistusest ning võrdsuse ja mittediskrimineerimise põhimõttest.

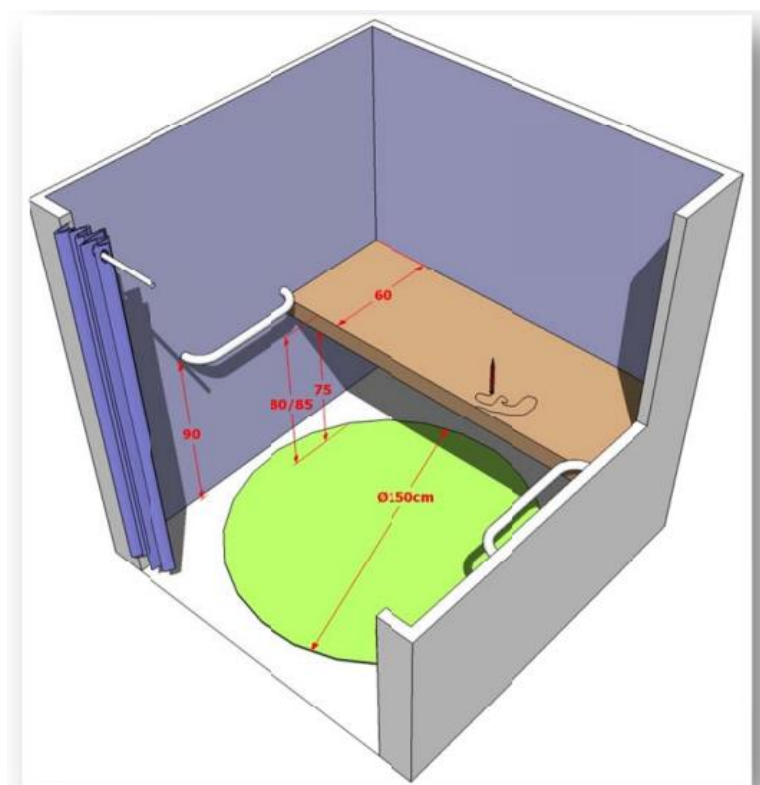

5. lisa. Juurdepääsetava valimisjaoskonna kujundamise näide⁽⁹⁸⁾

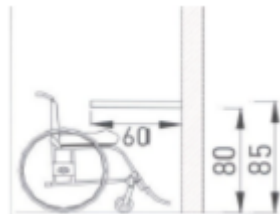
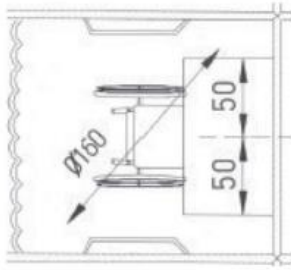
6. joonis. Kohandatud hääletuskabiinide näited⁽⁹⁹⁾

⁹⁸ [Accessibilité des bureaux de vote.](#)

⁹⁹ [Accessibilité des bureaux de vote.](#)

7. lisa. Puude mõiste, mida liikmesriigid kasutavad valimiste kontekstis

Liikmesriikide käsitus puude mõistest valimiste kontekstis on erinev. See on mõnikord seotud sellega, kuidas on määratletud, kellel on õigus valimistel hääletada ja kandideerida või kellel on õigus kasutada hääletamise erikorda. Liikmesriigid võivad viidata puudele ka muus kontekstis, nagu seoses sotsiaalsete ja põhiõigustega, mis võivad olla valimiste kontekstis asjakohased.

Mitu liikmesriiki kasutavad operatiivseid määratlusi, milles võetakse arvesse valijate võimet teostada oma hääleõigust iseseisvalt. Austria määratleb puuetega valijatena isikuid, kes võivad mõistlikult vajada abi ametliku hääletussedeli täitmisel, olgu see siis teise isiku või teatavate abivahendite, näiteks trafarettide abil. Tšehhi viitab puudele kui ühele kriteeriumile, mille alusel antakse valijatele abi või muud eritoetust. Taani mainib puuetega inimesi seoses erinevate hääletamisvõimalustega, mida saavad kasutada valijad, kes ei saa valimisjaoskonnas hääletada või kes ei saa hääletada konkreetses valimisjaoskonnas, mille juurde nad on määratud.

Samamoodi on Eestis ette nähtud kohandused valijatele, kes füüsilise puude tõttu ei saa hääletussedelil või valimisjaoskonnas oma valikut väljendada. Hispaania kohaldab diferentseeritumat lähenemisviisi, võttes arvesse eri liiki puudeid, st kas füüsilisi (nt kuulmis- ja nägemispuue) või intellektipuudeid⁽¹⁰⁰⁾.

Horvaatias on puude hindamine (füüsiline puue, näiteks pimedus, vaegnägemine, ülemiste jäsemete kahjustused või muud kahjustused, mis ei võimalda valijal iseseisvalt hääletada) vajalik ainult siis, kui isiku võime iseseisvalt hääletada on kahtluse all.

Ungari määratleb puuetega valijaid kui valijaid, kellel on oluliselt piiratud või puuduvad sensoorsed võimed, eelkõige nägemine ja kuulmine, või oluliselt piiratud või puuduv liikumisvõime või vaimne võimekus, või kelle suhtlemisvõime on

---

¹⁰⁰ 2018. aastal muudeti Hispaanias valimisseaduse artiklit 3.

märkimisväärselt piiratud ja see seab nad ühiskondlikus elus aktiivse osalemise puhul püsivalt ebasoodsasse olukorda.

Läti mainib füüsilise puudega valijaid, kes ei pääse valimisjaoskonda. Madalmaad mainivad füüsilise puudega valijaid oma nõudes varustada valimisjaoskonnad nii, et füüsilise puudega valijad saaksid võimalikult palju ise hääletada või saada abi valimisjaoskonna liikmelt.

Portugalis on seoses puuetega inimeste esmajärjekorras teenindamise kohustusega, mis on kõigil avaliku ja erasektori organisatsioonidel, kes osutavad üldsusele isiklikke teenuseid, puudega või piiratud teovõimega isik seaduslikult määratletud kui isik, kellel on kaasasündinud või omandatud kehaliste funktsioonide, sealhulgas psühholoogiliste funktsioonide kaotuse või kahjustuse tõttu erilised raskused, mis koos keskkonnateguritega piiravad või takistavad nende tegevust ja osalemist võrdsetel tingimustel teiste isikutega, ning kelle puude raskusaste on vähemalt 60 %, mida kinnitab mitmeotstarbeline tõend⁽¹⁰¹⁾. Portugal annab puuetega valijatele eelisõiguse või abistab neid valimisjaoskonnas. Ilmse haiguse või füüsilise puudega valija, kes valimisjaoskonna hinnangul ei ole võimeline sooritama hääletamiseks vajalikke toiminguid, hääletab koos enda valitud teise valijaga, kes tagab, et hääletamine vastab valija taatele, ja kes on kohustatud hoidma absoluutset saladust. Kui valimisjaoskond leiab, et haigus või füüsiline puue ei ole ilmne, nõuab ta, et hääletamise ajal esitataks hääletamise võimatust kinnitav tõend, mille on välja andnud arst, kes teostab tervishoiuasutuse volitusi omavalitsusüksuse territooriumil, ja mis on kinnitatud asjakohase asutuse pitseriga. Selleks peavad tervisekeskused olema valimispäeval avatud sama kaua, kui töötavad valimisjaoskonnad. Ilma et see piiraks valimisjaoskonna järeldusi hääletamise lubatavuse kohta, võib iga selle liige või erakondade või koalitsioonide delegaat registreerida kirjaliku protesti. Nägemispuudega valijad võivad soovi korral paluda, et valimisjaoskond annaks neile punktkirjas hääletamisedelid, mis võimaldavad neil seadusega ettenähtud hääletamismenetlust iseseisvalt läbida. Valimisi käsitlevates õigusnormides on valimisvõimeks liigitatud ainult need isikud, kellel on raske psühhosotsiaalne puue ja kes on paigutatud psühhiaatriaiglasse või kelle arstlik komisjon on valimisvõimeks tunnistanud. Isikutel, kellel on ilmselgelt raske vaimse tervise häire, isegi kui see ei ole sellisena registreeritud, kui nad on paigutatud psühhiaatriaiglasse või kui arstlik komisjon on nad valimisvõimeks tunnistanud, ning isikutel, kes on lõpliku kohtuotsusega oma poliitilistest õigustest ilma jäetud, puudub aktiivne valimisvõime.

Sloveenia nimetab oma valimisseadustes mitut puuet ja näeb ette valijatele pakutavad hääletamisvõimalused.

Teised liikmesriigid ei seosta erinevatel põhjustel seda mõistet konkreetselt valimistest osavõetuga ja kasutavad üldisi määratlusi või muudel õiguslikel eesmärkidel kehtestatud määratlusi. Kreekas on see seotud sotsiaalkindlustusega ning eelseisva riikliku puuetega inimeste tegevuskava, puuderegistri ja digitaalse puudekaardiga. Prantsusmaa kasutab üldist puude mõistet, mis on määratletud kui

---

¹⁰¹ 29. augusti dekreetseadus nr 58/2016.

mis tahes tegevuspiirang või ühiskonnas osalemise piirang, mida inimene kogeb oma keskkonnas ühe või mitme füüsilise, sensoorse, vaimse, kognitiivse või psüühilise funktsiooni olulise, kestva või püsiva kahjustuse, liitpuude või invaliidistava terviseseisundi tõttu. Iirimaa kasutab valimiste kontekstis määratlust, mis põhineb suures osas ÜRO puuetega inimeste õiguste konventsiooni määratlusel, märkides, et puue tähendab olulist piirangut isiku suutlikkuses tegutseda riigis kutse-, äri- või ametialal või osaleda riigi ühiskondlikus või kultuurielus püsiva füüsilise või meelelise kahjustuse, vaimse tervise häire või intellektipuude tõttu.

Leedus on puue määratletud kui pikaajalise tervisliku seisundi halvenemine, ühiskonnaelus osalemise ja aktiivsuse vähenemine, mis on tingitud inimese keha ülesehituse ja funktsioonide häiretest ning ebasoodsate keskkonnategurite koostoimest. Alates 2024. aastast muudetakse seda määratlust ja puude all mõistetakse pikaajalist (kaasasündinud ja/või omandatud) funktsioonihäiret, mis keskkonnategurite tõttu takistab inimesel täielikult ja tõhusalt osaleda ühiskonnas võrdsetel alustel teiste inimestega. Luksemburg kasutab ÜRO puuetega inimeste õiguste konventsiooni määratlust.

Rumeenias on puude mõiste sätestatud mitte valimisalastes õigusaktides, vaid puuetega inimeste õigusi käsitlevas eriseaduses. See põhineb ÜRO puuetega inimeste õiguste konventsiooni mõistel, mis määratleb puuetega inimesi kui isikuid, kelle sotsiaalne keskkond ei ole kohandatud nende füüsilistele, sensoorsetele, psüühilistele, vaimsetele ja/või nendega seotud kahjustustele ning mis täielikult takistab või piirab nende võrdseid võimalusi ühiskonnaelus osalemiseks, mistõttu on vaja kaitsemeetmeid nende sotsiaalse integratsiooni ja kaasamise toetamiseks. Presidendivalimisi käsitlevas seaduses viidatakse ka piiratud liikumisvõimega isikutele, mis hõlmab füüsilise puudega isikuid, ning see on kriteerium, mille alusel on võimalik hääletada mis tahes juurdepääsetavas valimisjaoskonnas.

Belgias ei ole puuet määratletud ning ta erista vaimset ja füüsilist puuet. Saksamaa on kehtestanud õigusraamistikku, mis on aluseks kogu puudepoliitikale. Rootsis puuduvad konkreetsete kriteeriumid, mis määratleksid, mis on puue, kuna eri liiki puuded mõjutavad inimesi erinevates olukordades.

8. lisa. Liidu õigus ja liidu standardid, mis on olulised seoses puuetega inimeste juurdepääsu tagamisega valimistele

Direktiiv (EL) 2019/882⁽¹⁰²⁾ **toodete ja teenuste ligipääsetavusnõuete kohta** (Euroopa ligipääsetavuse akt) edendab täielikku ja tegelikku võrdset osalemist, parandades ligipääsu tavatoodetele ja -teenustele, mis on algselt kavandatud või hiljem kohandatud käsitlema puuetega inimeste erivajadusi. Direktiivi I lisas on sätestatud toodete ja teenuste ligipääsetavuse erinõuded. II lisas tuuakse näiteid praktiliste lahenduste kohta, mis aitavad riikidel kõnealuseid ligipääsetavusnõudeid täita. Need lahendused hõlmavad teabe esitamist, kasutajaliidese ja

---

¹⁰² [Euroopa Parlamendi ja nõukogu 17. aprilli 2019. aasta direktiiv \(EL\) 2019/882 toodete ja teenuste ligipääsetavusnõuete kohta.](#)

funktsionaalsuse kujundamist, toodete pakendamist ja juhiseid, teenuste osutamist ja eriteenuseid, mis võiksid olla abiks ka e-hääletamise lahenduste kättesaadavaks tegemisel⁽¹⁰³⁾.

Nende toodete ja teenuste puhul, mis ei kuulu Euroopa ligipääsetavuse akti kohaldamisalasse, aitaks kõnealuste ligipääsetavusnõuete järgimine siiski parandada ligipääsetavust kogu ELis.

Euroopa Parlamendi ja nõukogu **direktiivides 2014/24/EL**⁽¹⁰⁴⁾ ja **2014/25/EL**^(23, 105) riigihangete kohta, milles määratakse kindlaks menetlused seoses riigihanketingute ja ideekonkurssidega teatavate asjade (toodete), teenuste ja ehitustööde kohta, on sätestatud, et kõigi selliste riigihangete puhul, mille eseme kavandatud kasutajaks on üldsus, olenemata sellest, kas kasutajaks on üldsus või avaliku sektori hankija töötajad, tuleb tehnilistes kirjeldustes järgida puuetega inimeste või kõigi kasutajate ligipääsemise nõuet, v.a nõuetekohaselt põhjendatud juhtudel. Lisaks on nendes direktiivides nõutud, et kui kohustuslikud juurdepääsetavusnõuded võetakse vastu liidu õigusaktiga, tuleb tehnilistes kirjeldustes neid nõudeid järgida ning näha ette puuetega inimeste ja kõigi kasutajate juurdepääs.

Direktiivis (EL) 2016/2102⁽¹⁰⁶⁾ (**veebi juurdepääsetavuse direktiiv**) on sätestatud avaliku sektori asutuste veebisaitide ja mobiilirakenduste juurdepääsetavuse põhimõtted. Need põhimõtted on järgmised:

- tajutavus – teavet ja kasutajaliidese komponente peab esitama kasutajatele viisil, mida nad suudavad tajuda;
- talitlusvõime – kasutajaliidese komponendid ja navigeerimine peavad olema kasutatavad;
- mõistetavus – teave ja kasutajaliidese toimimine peavad olema mõistetavad, ja
- töökindlus – sisu peab olema piisavalt töökindel selleks, et seda saaksid usaldusväärselt tõlgendada väga erinevad kasutajaagendid, sh tugitehnoloogiad⁽¹⁰⁷⁾.

---

¹⁰³ Direktiivi II lisas on esitatud näited, mis võivad olla hääletamismenetluste puhul asjakohased.

¹⁰⁴ [Euroopa Parlamendi ja nõukogu 26. veebruari 2014. aasta direktiiv 2014/24/EL riigihangete kohta ja direktiivi 2004/18/EÜ kehtetuks tunnistamise kohta](#). Konsolideeritud tekst.

¹⁰⁵ [Euroopa Parlamendi ja nõukogu 26. veebruari 2014. aasta direktiiv 2014/25/EL, milles käsitletakse vee-, energeetika-, transpordi- ja postiteenuste sektoris tegutsevate üksuste riigihankeid ja millega tunnistatakse kehtetuks direktiiv 2004/17/EÜ](#). Konsolideeritud tekst.

¹⁰⁶ [Euroopa Parlamendi ja nõukogu 17. aprilli 2019. aasta direktiiv \(EL\) 2019/882 toodete ja teenuste ligipääsetavusnõuete kohta](#).

¹⁰⁷ Need juurdepääsetavuse põhimõtted on teisendatud kontrollitavateks edukriteeriumideks, nagu need, mis on aluseks Euroopa standardile EN 301 549 V3.2.1 (2021-03) „IKT toodete ja teenuste juurdepääsu nõuded“. See tagab ühise metoodika, mille alusel kontrollida veebisaitide ja mobiilirakenduste sisu vastavust nendele põhimõtetele. Kõnealune Euroopa standard võeti vastu komisjoni poolt Euroopa standardiorganisatsioonile antud volituse M/554 alusel.

Samuti nõutakse direktiivis, et iga veebisait ja mobiilirakendus peab tegema üksikasjaliku, ammendava ja selge juurdepääsetavuse avalduse oma veebisaitide ja mobiilirakenduste kõnealusele direktiivile vastavuse kohta⁽¹⁰⁸⁾.

Paljude liikmesriikide jaoks tähendas direktiivi vastuvõtmine uute riigisiseste õigusaktide kehtestamist veebi juurdepääsetavuse kohta ilma direktiivita ei oleks ainuüksi riigi tasandil võetavate meetmetega saavutanud veebi juurdepääsetavusega seotud tegevuse taset, sealhulgas teadlikkuse suurendamist avalikus sektoris, nagu on näidatud liikmesriikide juurdepääsetavuse seirearuannetes. Tehnoloogia arengu ülevaade näitas, et digitaalset juurdepääsu pakkuvates vahendites kasutatakse üha enam automatiseeritud või tõhusaid ja hõlpsasti rakendatavaid vahendeid, mis kasutavad tehisintellekti ja masinõpet, parandades juurdepääsu teatavat liiki sisule, mis praegu ei kuulu direktiivi kohaldamisalasse.

Direktiivis 2010/13/EL⁽¹⁰⁹⁾ tunnistatakse, et puuetega ja eakate inimeste õigus osaleda liidu sotsiaal- ja kultuurielus ning olla sellesse kaasatud on seotud juurdepääsetavate audiovisuaalmeedia teenuste osutamisega. Seetõttu peavad liikmesriigid põhjendamatu viivitusega tagama, et nende jurisdiktsiooni alla kuuluvad meediateenuse osutajad teeksid aktiivselt sisu juurdepääsetavaks puuetega inimestele, eelkõige nägemis- ja kuulmispuudega inimestele. Meediateenuste osutajad peavad täitma juurdepääsetavusnõudeid järk-järgult pideva protsessina, võttes samal ajal arvesse praktilisi ja vältimatuid piiranguid, mis võivad takistada täielikku juurdepääsetavust, nagu reaalses ülekantavad saated või üritused.

Selleks et hinnata meediateenuse osutajate edusamme oma teenuste nägemis- ja kuulmispuudega inimestele järkjärgulisel juurdepääsetavaks tegemisel, peavad liikmesriigid nõudma, et nende territooriumil asutatud meediateenuse osutajad annaksid riiklikele reguleerivatele asutustele korrapäraselt aru. Liikmesriigid peavad ka julgustama meediateenuse osutajaid välja töötama juurdepääsetavuse tegevuskavasid, et teha oma teenused puuetega inimestele pidevalt ja järk-järgult üha paremini juurdepääsetavaks. Need tegevuskavad tuleb teha teatavaks riiklikele reguleerivatele asutustele või organitele. Iga liikmesriik peab ka määrama ühtse, muu hulgas puuetega inimeste jaoks hõlpsasti juurdepääsetava ja üldsusele veebis kättesaadava kontaktpunkti juurdepääsetavuse küsimustega seotud teabe ja kaebuste esitamiseks.

---

¹⁰⁸ Komisjoni 11. oktoobri 2018. aasta rakendusotsus (EL) 2018/1523, millega kehtestatakse juurdepääsetavuse avalduse näidis vastavalt Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivile (EL) 2016/2102, mis käsitleb avaliku sektori asutuste veebisaitide ja mobiilirakenduste juurdepääsetavust (ELT L 256, 12.10.2018, lk 103–107).

¹⁰⁹ [Euroopa Parlamendi ja nõukogu 10. märtsi 2010. aasta direktiiv 2010/13/EL audiovisuaalmeedia teenuste osutamist käsitlevate liikmesriikide teatavate õigus- ja haldusnormide koordineerimise kohta \(audiovisuaalmeedia teenuste direktiiv\)](#) (kodifitseeritud versioon). Konsolideeritud tekst.

Euroopa standardis EN 301 549⁽¹¹⁰⁾ on sätestatud IKT-toodete ja -teenuste suhtes kohaldatavad funktsionaalsed juurdepääsetavusnõuded ning esitatud iga juurdepääsetavusnõude katsemenetluse ja hindamismetoodika kirjeldus sellisel kujul, mis sobib kasutamiseks Euroopa riigihangetes. Kõnealune dokument on mõeldud kasutamiseks veebipõhise tehnoloogia, muu kui veebipõhise tehnoloogia ja mõlemaid kasutavate hübriidide puhul. See hõlmab tarkvara, riistvara ja teenuseid. See on mõeldud kasutamiseks nii teenusepakkujatele kui ka hankijatele, kuid eeldatavasti on see kasulik ka paljudele teistele.

See tugineb suures osas suunistele „[Web Content Accessibility Guidelines v2.1](#)“ (veebisisu juurdepääsetavuse suunised v2.1), mille avaldas W3C ja mida tuntakse nime „WCAG 2.1“ all. WCAG suunised on veebisivule esitatavad rahvusvaheliselt tunnustatud nõuded. Neid peetakse parimaks tavaks ja kasutatakse väga laialdaselt. Standardi **EN 301 549 versioonid v2.1.2 ja v3.2.1 sisaldavad mõlemad aga nõudeid, mida suunistes WCAG 2.1 ei ole**. Standard EN 301 549 sisaldab ka nõudeid, mis ei ole seotud veebi juurdepääsetavuse direktiiviga, näiteks arvutite riistvarasüsteemide juurdepääsetavusnõudeid⁽¹¹¹⁾.

Euroopa standardis EN 17210⁽¹¹²⁾ hoonestatud keskkonna juurdepääsetavuse ja kasutatavuse kohta on kirjeldatud põhilisi funktsionaalseid miinimumnõudeid ja soovitusi juurdepääsetava ja kasutatava hoonestatud keskkonna jaoks. See järgib universaalsidaini põhimõtteid, mis hõlbustavad võrdset ja ohutut kasutamist paljude kasutajate, sealhulgas puuetega inimeste jaoks. Need funktsionaalse juurdepääsetavuse ja kasutatavuse nõuded ja soovitused on asjakohased hoonestatud keskkondade, sealhulgas jalakäijatele mõeldud ja linnapiirkondade projekteerimise, ehitamise, renoveerimise või kohandamise ning hoolduse puhul.

Täiendavad viitedokumendid on järgmised:

- [komisjoni talituste töödokument – hindamine](#), Euroopa Parlamendi ja nõukogu 26. oktoobri 2016. aasta direktiivi (EL) 2016/2102 (mis käsitleb avaliku sektori asutuste veebisaitide ja mobiilirakenduste juurdepääsetavust (veebi juurdepääsetavuse direktiiv)) kohaldamise läbivaatamine;

---

¹¹⁰ [Veebi juurdepääsetavuse direktiiv – standardid ja ühtlustamine](#). Seda standardit vaadatakse praegu läbi pärast seda, kui komisjon võttis vastu standardimisvolituse M/587 (komisjoni 14. septembri 2022. aasta rakendusotsus Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivi 2019/882 toetava standardimistaotluse kohta Euroopa standardiorganisatsioonile seoses toodete ja teenuste ligipääsetavusnõuetega; vt [eNorm Platform \(europa.eu\)](#)), mille eesmärk on toetada Euroopa ligipääsetavuse akti rakendamist. Läbivaadatud standardite vastuvõtmise tähtaeg on 15. september 2025.

¹¹¹ [Veebi juurdepääsetavuse direktiiv – standardid ja ühtlustamine](#). Seda standardit vaadatakse praegu läbi pärast seda, kui komisjon võttis vastu standardimisvolituse M/587 (komisjoni 14. septembri 2022. aasta rakendusotsus [Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivi 2019/882 toetava standardimistaotluse kohta Euroopa standardiorganisatsioonile seoses toodete ja teenuste ligipääsetavusnõuetega](#)), mille eesmärk on toetada Euroopa ligipääsetavuse akti rakendamist. Läbivaadatud standardite vastuvõtmise tähtaeg on 15. september 2025.

¹¹² [EN 17210:2021 aitab kaasa hoonestatud keskkonna juurdepääsetavusele ja kasutatavusele](#).

- [veebi juurdepääsetavuse direktiivi kohaldamise läbivaatamise aluseks olev uuring](#);
- [Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee](#), „Puuetega inimeste tegelikud õigused Euroopa Parlamendi valimistel hääletada“;
- [Euroopa Puuetega Inimeste Foorumi inimõiguste aruanne puuetega inimeste poliitikas osalemise kohta](#);
- [AVA \(Accessible Voting Awareness-Raising\)](#) – Euroopa Pimedate Liidu koostatud teadlikkuse suurendamise aruanne pimedate ja vaegnägijate juurdepääsu kohta valimistele Euroopas.

9. lisa. Komisjoni poolt 7. septembril 2023 korraldatud puuetega inimeste valimistele juurdepääsetavust käsitleva teemarühma tulemused

Komisjon korraldas 7. septembril 2023 puuetega inimeste õigustega tegelevate sidusrühmadega koostöös teemarühma.

Tõstatati küsimus intellektipuudega inimeste valimisprotsessile juurdepääsu ja sellega seoses läbiviidavate testide kohta. Muud nimetatud juurdepääsetavust takistavad asjaolud olid kergesti loetava teabe puudumine, puuetega kandidaatide ja valitud ametnike vähene või ebapiisav toetamine, sealhulgas viipekeelse tõlke vallas, valimisametnike ebapiisav koolitus selle kohta, kuidas aidata puuetega inimesi hääletada, raskesti juurdepääsetavad valimisjaoskonnad, valimisjaoskondadesse viiva transpordi puudumine ja ebapiisavad alternatiivsed võimalused hääletamiseks valimisjaoskonnas.

Mõned osalejad rõhutasid, et puudulik teadlikkus puuetega inimeste õigustest ja juurdepääsetavusest valimisprotsessis võib põhjustada nii suhtumise kui ka keskkonnaga seotud takistusi, mis võivad mõjutada poliitika muutmist või algatusi valimisaktiivsuse suurendamiseks. Mainiti, et vähene teadlikkus tuleneb mitmest asjaolust, sealhulgas puudulikest valimisandmetest, valimisametnike puudulikust koolitusest ja puuetega inimeste organisatsioonide vähesest osalemisest valimistavade reformimisel.

Viidati keskkonnast tulenevatele takistustele, mille hulka kuuluvad juurdepääsu puudumine valimisi ja erakondi käsitlevale teabele ja teabevahetusele, raskesti juurdepääsetavad valimisjaoskonnad (nii füüsiliselt kui ka muul viisil) ja hääletamismaterjalid, ebapiisavad alternatiivsed ja täiustatud hääletusmeetodid, abivahendite piiratud kättesaadavus ning puuetega inimeste kui valijate ja kandidaatide praktilise ja rahalise toetamise puudumine. Ükski liikmesriik ei paku puuetega kandidaatidele eritoetust või riiklikke vahendeid nende kampaaniakulude katmiseks. Sellega pannakse juurdepääsu rahaline ja logistiline koormus üksnes tulevastele kandidaatidele.

Sidusrühmad mainisid ka probleeme, mis on seotud keeleliste vajadustega, millega valituks osutunud vaegkuuljad seisavad silmitsi ametiaja täitmisel. Poliitilised erakonnad, riikide parlamendid ja Euroopa Parlament võiksid pakkuda mõistlikke võimalusi, sealhulgas viipekeelse tõlke teenuseid.

10. lisa. Abivahendite, juurdepääsetavate hääletuskabiinide ja hääletuskastide olemasolu⁽¹¹³⁾

Liikmesriik	Trafaretid ⁽¹¹⁴⁾	Luubid ⁽¹¹⁵⁾	Piisav valgustus ⁽¹¹⁶⁾	Kirjeldustölge ⁽¹¹⁷⁾	Viipekeele võimalus valimisjaoskonnas	Suures kirjas väljatrükid ⁽¹¹⁸⁾	Punktkirjas hääletussedelid ⁽¹¹⁹⁾	Juurdepääsetavad hääletuskabiinid ⁽¹²⁰⁾	Juurdepääsetavad hääletuskastid ⁽¹²¹⁾
Austria	Jah	Ei	Jah	Ei	Ei	Ei	Ei	Jah	Jah
Belgia	Jah	Jah	Jah	Jah	Ei	Jah	Ei	Jah	Jah
Bulgaaria	Ei	Ei	Ei	Ei	Ei	Ei	Ei	Jah	Jah
Küpros	Ei	Ei	Ei	Ei	Ei	Jah	Ei	Jah	Jah
Tšehhi	Ei	Ei	Ei	Jah	Ei	Ei	Ei	Jah	Jah
Saksamaa	Jah	Ei	Jah	Ei	Jah	Ei	Ei	Jah	Jah
Taani	Ei	Jah	Jah	Ei	Ei	Ei	Ei	Jah	Jah
Eesti	Ei	Jah	Jah	Ei	Jah	Ei	Ei	Jah	Jah
Kreeka	Ei	Ei	Ei	Ei	Ei	Ei	Ei	Jah	Jah
Hispaania	Jah	Jah	Jah	Jah	Jah	Ei	Jah	Jah	Jah
Soome	Jah	Jah	Jah	Ei	Ei	Ei	Ei	Jah	Jah

¹¹³ Tabel koostati koos liikmesriikidega ja see kajastab avaldamise ajal kättesaadavat parimat teavet.

¹¹⁴ Nõue pakkuda malle ehk nn taktiilseid trafarette.

¹¹⁵ Nõue pakkuda valijatele luupe.

¹¹⁶ Nõue tagada hääletuskabiinis piisav valgustus.

¹¹⁷ Nõue tagada, et kandidaate käsitlevat audiotetavet oleks valimisjaoskonnas võimalik kuulata kas isikliku seadme või valimisametnike pakutava abivahendi abil.

¹¹⁸ Nõue teha valimisjaoskonnas kättesaadavaks hääletussedeli või kandidaatide nimekirja suures kirjas väljatrükid.

¹¹⁹ Nõue tagada, et hääletussedelid sisaldaksid teavet ka punktkirjas.

¹²⁰ Nõue tagada, et hääletuskabiinid vastaksid juurdepääsetavuse standarditele.

¹²¹ Nõue tagada hääletuskastide juurdepääsetavus.

Liikmesriik	Trafaretid ⁽¹¹⁴⁾	Luubid ⁽¹¹⁵⁾	Piisav valgustus ⁽¹¹⁶⁾	Kirjeldustõlge ⁽¹¹⁷⁾	Viipekeele võimalus valimisjaoskonnas	Suures kirjas väljatrukid ⁽¹¹⁸⁾	Punktkirjas hääletussedelid ⁽¹¹⁹⁾	Juurdepääsetavad hääletuskabiinid ⁽¹²⁰⁾	Juurdepääsetavad hääletuskastid ⁽¹²¹⁾
Prantsusmaa	Ei	Ei	Jah	Jah	Ei	Jah	Ei	Jah	Jah
Horvaatia	Jah	Ei	Jah	Jah	Jah	Ei	Ei	Jah	Jah
Ungari	Jah	Ei	Ei	Ei	Ei	Jah	Jah	Jah	Jah
Iirimaa	Jah	Ei	Jah	Ei	Ei	Jah	Jah	Jah	Jah
Itaalia	Ei	Ei	Ei	Ei	Ei	Ei	Ei	Jah	Jah
Leedu	Jah	Jah	Jah	Jah	Jah	Ei	Ei	Jah	Jah
Luksemburg	Jah	Ei	Jah	Ei	Ei	Ei	Jah	Jah	Jah
Läti	Ei	Ei	Ei	Jah	Ei	Ei	Ei	Jah	Jah
Malta	Jah	Ei	Jah	Jah	Ei	Ei	Jah	Jah	Jah
Madalmaad	Jah	Jah	Jah	Ei	Jah	Jah	Ei	Jah	Jah
Poola	Jah	Ei	Jah	Ei	Ei	Ei	Ei	Jah	Jah
Portugal	Jah	Ei	Ei	Ei	Ei	Ei	Jah	Jah	Jah
Rumeenia	Ei	Ei	Ei	Ei	Ei	Ei	Ei	Jah	Jah
Rootsi	Ei	Jah ⁽¹²²⁾	Ei	Ei	Ei	Ei	Jah ⁽¹²³⁾	Jah	Jah
Sloveenia	Jah	Ei	Jah	Ei	Ei	Jah	Ei	Jah	Jah
Slovakkia	Ei	Ei	Ei	Ei	Ei	Ei	Ei	Jah	Jah

¹²² Paljudes valimisjaoskondades pakutakse luupe vastavalt kohalike ametiasutuste kehtestatud eeskirjadele.

¹²³ Valijad saavad ette tellida suuremate erakondade punktkirjas hääletussedelid.

11. lisa. Täiendavad hääletamisvõimalused puuetega inimeste jaoks ELi liikmesriikides⁽¹²⁴⁾

Riik	Mobiilne hääletamine ⁽¹²⁵⁾	Väljaspool valimisjaoskonda hääletamine ⁽¹²⁶⁾	Valimisjaoskonna valimine ⁽¹²⁷⁾	Eelhääletamine ⁽¹²⁸⁾	Posti teel hääletamine ⁽¹²⁹⁾	Abistatud hääletamine ⁽¹³⁰⁾	Hääletamine volituse alusel ⁽¹³¹⁾	Veebipõhine hääletamine ⁽¹³²⁾
Austria	Jah	Ei	Jah	Ei	Jah	Jah	Ei	Ei
Belgia	Ei	Ei	Jah	Ei	Jah ⁽¹³³⁾	Jah	Jah	Ei
Bulgaaria	Jah	Ei	Jah	Ei	Ei	Jah	Ei	Ei
Küpros	Ei	Ei	Ei	Ei	Ei	Jah	Ei	Ei
Tšehhi	Jah	Jah	Jah	Ei	Ei	Jah	Ei	Ei
Saksamaa	Ei	Ei	Jah	Ei	Jah	Jah	Ei	Ei
Taani	Jah	Jah	Jah	Jah	Ei	Jah	Ei	Ei
Eesti	Jah	Ei	Jah	Jah	Ei	Jah	Ei	Jah
Kreeka	Ei	Ei	Ei	Ei	Ei	Jah ⁽¹³⁴⁾	Ei	Ei
Hispaania	Ei	Jah	Ei	Ei	Jah	Jah	Ei	Ei
Soome	Jah	Jah	Ei	Jah	Jah ⁽¹³⁵⁾	Jah	Ei	Ei

¹²⁴ Tabel koostati koos liikmesriikidega ja see kajastab avaldamise ajal kättesaadavat parimat teavet.

¹²⁵ Hääletamine kodus, haiglas või hooldekodus.

¹²⁶ Hääletamine valimisjaoskonna vahetus läheduses.

¹²⁷ Võimalus minna juurdepääsetavasse valimisjaoskonda, kui valijale määratud valimisjaoskond ei ole juurdepääsetav.

¹²⁸ Eelhääletamine isikute puhul, kes ei saa valimispäeval valimisjaoskonda minna.

¹²⁹ Viitab ainult riigisisesele posti teel hääletamisele.

¹³⁰ Võimalus saada hääletamisabi teiselt isikult.

¹³¹ Võimalus delegeerida hääletamisõigus teisele isikule.

¹³² Võimalus hääletada internetis.

¹³³ Välisriigis viibivad kodanikud.

¹³⁴ Abistajat ei saa vabalt valida.

¹³⁵ Välisriigis viibivad kodanikud.

Riik	Mobiilne hääletamine ⁽¹²⁵⁾	Väljaspool valimisjaoskonda hääletamine ⁽¹²⁶⁾	Valimisjaoskonna valimine ⁽¹²⁷⁾	Eelhääletamine ⁽¹²⁸⁾	Posti teel hääletamine ⁽¹²⁹⁾	Abistatud hääletamine ⁽¹³⁰⁾	Hääletamine volituse alusel ⁽¹³¹⁾	Veebipõhine hääletamine ⁽¹³²⁾
Prantsusmaa	Ei	Ei	Ei	Ei	Jah ⁽¹³⁶⁾	Jah	Jah	Jah ⁽¹³⁷⁾
Horvaatia	Jah	Jah	Ei	Ei	Ei	Jah	Ei	Ei
Ungari	Jah	Ei	Jah	Ei	Jah	Jah	Ei	Ei
Iirimaa	Jah	Ei	Jah	Ei	Jah	Jah	Ei	Ei
Itaalia	Jah	Ei	Jah	Ei	Ei	Jah	Ei	Ei
Leedu	Jah	Ei	Jah	Jah	Jah ⁽¹³⁸⁾	Jah	Ei	Ei
Luksemburg	Ei	Ei	Jah	Ei	Jah	Jah	Ei	Ei
Läti	Jah	Ei	Jah	Jah	Ei	Jah	Ei	Ei
Malta	Ei	Ei	Ei	Jah	Ei	Jah ⁽¹³⁹⁾	Ei	Ei
Madalmaad	Ei	Ei	Jah	Ei	Ei	Jah	Jah	Ei
Poola	Ei	Ei	Jah	Ei	Jah	Jah	Jah	Ei
Portugal	Jah	Ei	Ei	Jah	Ei	Jah	Ei	Ei
Rumeenia	Jah	Ei	Jah	Ei	Jah ⁽¹⁴⁰⁾	Jah	Ei	Ei
Rootsi	Jah	Jah	Ei	Jah	Jah ⁽¹⁴¹⁾	Jah	Jah	Ei
Sloveenia	Jah	Jah	Jah	Jah	Jah	Jah	Ei	Ei
Slovakkia	Jah	Ei	Jah	Ei	Ei	Jah	Ei	Ei

¹³⁶ Välismaal viibivad kodanikud, vanglakaristust kandvad ja kinnipidamisasutustes viibivad valijad.

¹³⁷ Välisriigis viibivad kodanikud.

¹³⁸ Välisriigis viibivad kodanikud.

¹³⁹ Abistajat ei saa vabalt valida.

¹⁴⁰ Välisriigis viibivad kodanikud.

¹⁴¹ Välisriigis viibivad kodanikud.

